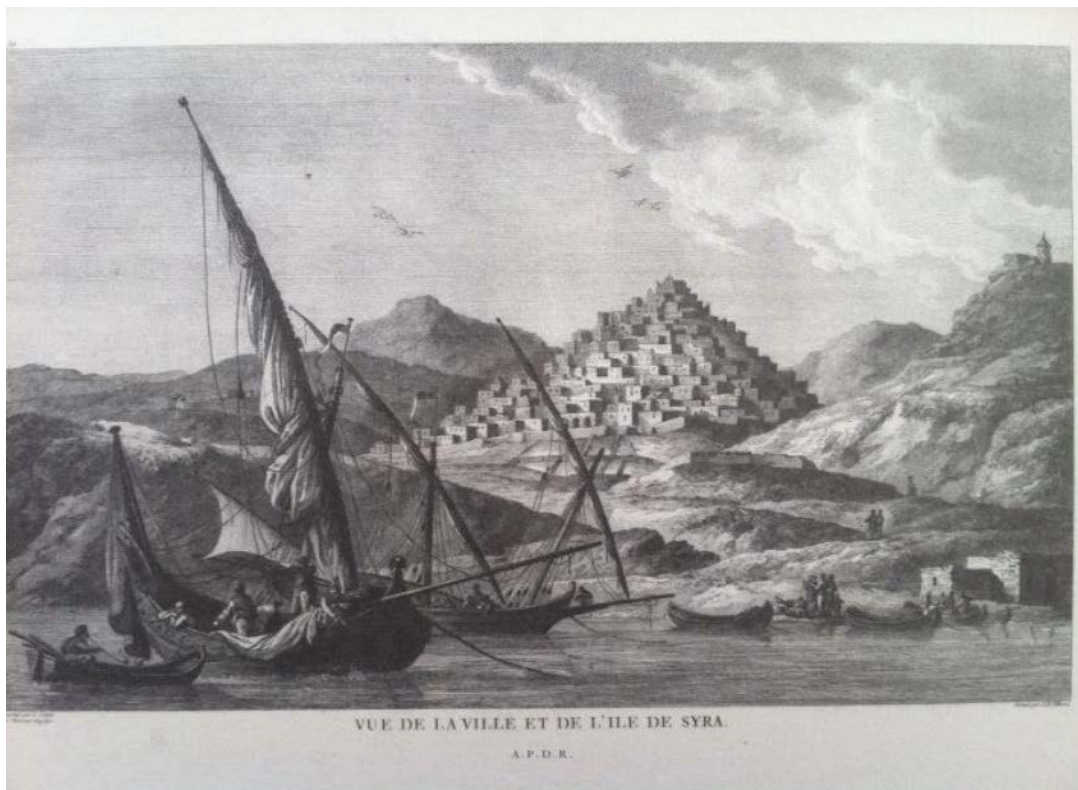

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : Φραντζέσκα Η. Ζάρδα

Α.Μ. : 38850

«ΟΙ ΒΙΓΛΕΣ ΣΤΗ ΣΥΡΟ»

ΕΙΣΗΓΗΣΗ – ΕΠΙΒΛΕΨΗ :

Γεώργιος ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ
Δρ. Αρχιτ. Μηχανικός – Πολεοδόμος Ε.Μ.Π.

ΑΘΗΝΑ 2011

A.T.E.I. ΠΕΙΡΑΙΑ
ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : Φραντζέσκα Η. Ζάρδα

Α.Μ. : 38850

«ΟΙ ΒΙΓΛΕΣ ΣΤΗ ΣΥΡΟ»

Εξώφυλλο : Η Άνω Σύρος στα 1776, σύμφωνα με τον περιηγητή Choiseul- Gouffier.
Από τις ωραιότερες χαλκογραφίες του νησιού μας. (Αθήνα, Μουσείο Μπενάκη).
Ανατύπωση του Δήμου Ερμούπολης.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ – ΕΠΙΒΛΕΨΗ :

Γεώργιος ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ
Δρ. Αρχιτ. Μηχανικός – Πολεοδόμος Ε.Μ.Π.

ΑΘΗΝΑ 2011

Η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη....

.....στους γονείς μου Ελευθερία και Ηλία

.....στον αγαπημένο μου αδερφό Κωνσταντίνο

.....και σε όλους τους Συριανούς

Για την εκποίηση της εργασίας θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές του τμήματος Πολιτικών και Δομικών έργων , κον Γεώργιο Βαρελίδη και κα Πόπη Π. Θεωδορακάκου – Βαρελίδου, για την συμπαράσταση ,την καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθεια που μου πρόσφεραν.

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω το φωτογραφείο « εστίαση » και ιδιαίτερα την φωτογράφο κα Λουκία Ρούσσου για την πολύτιμη βοήθεια της στην φωτογράφιση των βιγλών στις τοποθεσίες Αη- Γιώργη και Ριχάδα μιας και η πρόσβαση εκεί ήταν πρακτικά αδύνατη αλλά και για την επεξεργασία του υλικού.

Την υπεύθυνη ,του Ιστορικού Αρχείου της Ερμούπολης Σύρου , κα Αγγελική Γ. Ψιλοπούλου

Την υπεύθυνη ,της Δημοτικής Βιβλιοθήκης της Ερμούπολης Σύρου, κα Σκαβάκη Χαρίκλεια

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή – Περίληψη

Introduction - Syllabus

Κεφάλαιο 1: Η ιστορία της Σύρου

- 1.α. Προϊστορική αρχαιότητα (3200-800 π.Χ.)
- 1.β. Ιστορική αρχαιότητα (800 π.Χ. – 324 μ.Χ.)
- 1.γ. Βυζαντινή περίοδος (324-1207)
- 1.δ. Ενετοκρατία (1207-1537)
- 1.ε. Τουρκοκρατία (1537-1821)
- 1.ζ. Δημιουργία Ερμούπολης

Κεφάλαιο 2 : Η ιστορία των Βιγλών

- 2.α. Φρυκτωρίες – Οι πρόγονοι των Βιγλών
- 2.β. Η βίγλα της Βυζαντινή περιόδου
- 2.γ. Οι μπαστούνες

Κεφάλαιο 3: Η πειρατεία στις Κυκλάδες

- 3.α. Ιστορία της πειρατείας στους πρώτους χρόνους της Τουρκοκρατίας (1390-1558)
- 3.β. Ιστορία της πειρατείας στους μέσους χρόνους της Τουρκοκρατίας (1538-1699)
- 3.γ. Ελληνική πειρατεία και κούρσος τον ΙΗ' αιώνα και μέχρι την Ελληνική Επανάσταση (βάσει των ελληνικών και γαλλικών αρχείων)

Κεφάλαιο 4: Διοίκηση και στρατιωτική οργάνωση

- 4.α. Διοικητική οργάνωση στον χώρο του Αιγαίου μέχρι τον 13ο αι.
- 4.β. Το Βυζαντινό Αιγαίο
- 4.γ. Βιγλάτορες

Κεφάλαιο 5: Δίκτυο και χωροθέτηση

5.α. Οι 26 βίγλες της Σύρου

5.β. Τα απομεινάρια του Σήμερα

5.γ. Χαρτογράφηση

Κεφάλαιο 6: Κατασκευή και χαρακτηριστικά των Βιγλών

Επίλογος

Βιβλιογραφία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται λόγος για τα είδη των κατασκευών που προέκυψαν κυρίως από την ανάγκη των κατοίκων ,σε περιοχές που μαστίζονταν από αλληπάλληλες επιδρομές πειρατών και κουρσάρων , να προστατευτούν. Οι κατασκευές αυτές , απόγονοι των αρχαίων φρυκτωριών ,μετεξελίχθηκαν και μετονομάστηκαν μέσα από το πέρασμα των χρόνων και παρέμειναν σήμερα γνωστές με τον όρο «βίγλες». Προσωπικός μου σκοπός ήταν ο εντοπισμός ,η καταγραφή και η αποτύπωση των βιγλών που διατηρούνται σήμερα στη Σύρο.

Κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας παρατηρείται ιδιαίτερα αυξημένη κινητικότητα αναφορικά με τις βίγλες στο νησί, απόρροια της εκτεταμένης πειρατικής δράσης στον ελλαδικό θαλάσσιο χώρο και γενικότερα σ όλη την Ανατολική Μεσόγειο. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το ότι δεν σώζονται αρκετά στοιχεία για προγενέστερες περιόδους καθόρισε την παραπάνω περίοδο ως το χρονικό πλαίσιο ,στο οποίο εξετάζεται το αντικείμενο της εργασίας.

Πρωτίστως κρίθηκε σκόπιμο να αναλυθεί το φαινόμενο της πειρατείας ,δηλαδή τους σταθμούς ,τις μορφές ,τους κύριους πρωταγωνιστές καθώς και τις επιπτώσεις της στην περιοχή της Σύρου. Η πειρατοκρατία έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση και εξέλιξη του αμυντικού δικτύου του νησιού ,τη ραχοκοκαλιά του οποίου αποτέλεσαν οι βίγλες.

Η Διοικητική οργάνωση στον χώρο του Αιγαίου μέχρι τον 13ο αι. ήταν ένα σημαντικό κομμάτι που δεν μπορούσε να παραβλεφθεί. Στο κεφάλαιο αυτό γίνεται λόγος και για το Βυζαντινό Αιγαίο αλλά και για τους βιγλάτορες και η εποπτεία του θαλάσσιου χώρου.

Το πιο ενδιαφέρον σκέλος της έρευνας αποτέλεσε η αναζήτηση των βιγλών ,διότι έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να εξερευνήσω αρκετά μέρη – περιοχές της Σύρου , εντελώς άγνωστα αλλά και μη προσιτά στους περισσότερους . Αποτρεπτικός παράγοντας στην προσπάθεια μου στάθηκε η δυσβατότητα ορισμένων περιοχών ,που καθιστούσαν ανέφικτη την προσπέλαση τους. Αντίθετα η βοήθεια των κατοίκων της Σύρου υπήρξε καθοριστική συμβάλλοντας ουσιαστικά στον εντοπισμό ορισμένων.

Μετά την ολοκλήρωση της επιτόπιας έρευνας ,όπου αυτό ήταν εφικτό ,και την χαρτογράφηση του δικτύου, σε επόμενο κεφάλαιο προχωρήσαμε σε ανάλυση της

κατασκευής και των χαρακτηριστικών των καλύτερα σωζόμενων βιγλών του νησιού ,όπου αυτό ήταν εφικτό.

Τέλος , παραθέτω τα συμπεράσματα μου που προέκυψαν από την παρούσα εργασία καθώς και το υλικό που πού χρησιμοποιήθηκε για την τεκμηρίωση της.

Syllabus

In the present project we analyze the types of manufactures that resulted mainly from the need of residents, in regions that they been infested from repeated raids of pirates and needed to be protected. Those manufactures, descendants of ancient "Fryktorions", mutated and were renamed through the passage of years and remained till today known with the term "Bigles". My personal aim was the localization, the recording and the imprinting of "Bigles" that is maintained until today in Syros.

At the period of Venetian Domination it is observed particularly increased mobility in regard to "Bigles" in the island, emanation of extensive piratical action in the Hellenic Marine Borders and generally all over Eastern Mediterranean. This fact in combination with that are not saved enough facts for previous periods determined the period of Venetian Domination as the time frame, in which is examined the object of work.

Mainly it was judged advisable to analyze the phenomenon of piracy, meaning the stations, the forms, the main protagonists as well as its repercussions in the region of Syros. Piracy played decisive role in the aid and development of defensive network in the island, the backbone of which they constituted "Bigles".

The Administrative Organization in the space of Aegean up to the 13th century was an important part that could not be overlooked. In this section we analyze Byzantine Aegean too, but also for the chief leaders of "Bigles" and the monitoring of Water Borders too.

The most interesting leg of research constituted the search of "Bigles" , because thus was given to me the occasion to explore enough parts - regions of Syros , completely unknowingly but also not accessible in most. Deterrent factor in my efforts were the difficulty of reaching certain regions, that rendered unavailble their access. On the contrary the help of Syros residents, existed decisive contributing substantially in the localization of many of them.

Afterwards the completion of research on the spot, where this was available, contributing the network mapping , in next chapter we proceed with the analysis of manufacture and characteristics of more well saved "Bigles " in the island.

Finally, I mention my conclusions that resulted from the present project as well as the material that was used for the documentation.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορία της Σύρου

Προϊστορική αρχαιότητα (3200-800 π.Χ.)

Στη Σύρο έχουν επισημανθεί αξιόλογα προϊστορικά ευρήματα, σκορπισμένα σε πολλές τοποθεσίες του νησιού. Η αρχαιότερη εγκατάσταση της Σύρου βρισκόταν στην νότια πλευρά της Βάρης, στη χερσόνησο Χοντρά, όπου βρέθηκαν άφθονα εργαλεία από οψιδιανό, καθώς και έργα κεραμικής. Η θέση των ευρημάτων στη χερσόνησο Χοντρά, σε συνδυασμό με τα ευρήματα της τοποθεσίας Κοσκινά, κοντά στη Βάρη, προδίδει ενδιαφέρον των κατοίκων για εγκατάσταση σε περιοχές που διευκόλυναν αλιευτικές ή κτηνοτροφικές δραστηριότητες.¹

Η διαφορά ανάμεσα στην πρώτη και στη δεύτερη περίοδο του Πρωτοκυκλαδικού πολιτισμού αφορά σ αυτήν ακριβώς την επιλογή εγκατάστασης των οικισμών :από το 3100 έως το 2800 π.Χ. τα σπίτια ανοχύρωτα, χτίζονται παραθαλάσσια ,ενώ από το 2800 και μετά οι οικισμοί χτίζονταν σε μεγαλύτερη απόσταση από την ακροθαλασσιά ,κατά προτίμηση σε πλαγιές λόφων. Έτσι οι κάτοικοι μπορούσαν να αμύνονται εναντίον των επιδρομών ,αλλά και να προστατεύονται από τις πλημμύρες και τους ισχυρούς ανέμους. Τα αριστουργήματα πάντως της πρωτοκυκλαδικής τέχνης είναι τα είδωλα ,που ξεκινώντας από τελείως σχηματικές μορφές φτάνουν σε ολόσωμα γυναικεία αγαλματίδια με σαφώς καθορισμένα τα μέρη του σώματος.²

Ο πρώτος πολιτισμός της εποχής του Χαλκού έχει ονομαστεί πολιτισμός Πηλός – Λάκκουδες και ανήκει στην ίδια ενότητα με τους σύγχρονους οικισμούς της Αττικής ,κατά το 3^ο τέταρτο της 3^{ης} χιλιετίας π.Χ. ο πολιτισμός αυτός περνά στη Σύρο και σε αλλά μικρά νησιά των Κυκλάδων. Από την άλλη μεριά, ο πολιτισμός της πρώιμης εποχής του Χαλκού έχει ονομαστεί Κέρος- Σύρος. Οι ανασκαφές που έγιναν στις 2 αντίθετες πλευρές του οροπεδίου της Χαλανδριανής έφεραν στο φως περισσότερους από 500 τάφους σε χωριστές συστάδες, που προδίδουν φυλετικό ή

¹ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

² ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

γεωγραφικό διαχωρισμό ενώ σε όλη την περιοχή είναι σκορπισμένος οψιδιανός, που ανήκουν στον πολιτισμό Κέρος- Σύρος.³

Το Καστρί είναι ο μόνος οικισμός που έγιναν ανασκαφές. Ο οικισμός περιβάλλεται από διπλό οχύρωμα ,6 ημικυκλικοί προμαχώνες περιλαμβάνονται στο εσωτερικό τμήμα του οχυρώματος ενώ ο ένας από αυτούς χρησιμεύει ως είσοδος. Στα νοτιοδυτικά του νησιού άνησαν οικισμοί κατά την 2^η χιλιετία. Σκόρπια συγκροτήματα, ίσως προσωρινών τόπων διαμονής έχουν βρεθεί.

Οι γνώσεις που αντλούμε από τα αρχαιολογικά ευρήματα γύρω από τη 2^η χιλιετία π.Χ. μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η Σύρος και τα λοιπά νησιά των Κυκλάδων έχουν περάσει στην πολιτιστική και πολιτική σφαίρα του μυκηναϊκού πολιτισμού.⁴

Ιστορική αρχαιότητα (800 π.Χ.- 324 μ.Χ.)

Η Σύρος αναφέρεται για πρώτη φορά στην Οδύσσεια ως Συρία νήσος και ορίζεται γεωγραφικά προφανώς από την θέση του οδυσσειακού ποιητή στη μικρασιατική Ιωνία ,πιο πάνω από τη Δήλο στα δυτικά :

<< Συρία λέν ένα νησί, αν έτυχε ν ακούσεις,
στην Ορτυγία πιο ψηλά, στο γύρισμα του ήλιου.>>

Από την αρχαιότητα μαρτυρείται επίσης και ο επικρατέστερος στα νεότερα χρόνια λαϊκός τύπος του ονόματος του νησιού Σύρα(Κλαύδιος Πτολεμαίος, 2ος αι. μ.Χ. και Ησύχιος ,5ος αι. μ.Χ.) Η ομηρική Συρία περιγράφεται ως τόπος με περιορισμένο πληθυσμό, με αυτάρκεια στα αγαθά, μη απειλούμενος από πείνα και αρρώστειες, με 2 πόλεις που βασιλεύει ο Κτήσιος, γίος του Όρμενου.⁵

Στην χαραυγή των ιστορικών χρόνων η Σύρος εποίκιστηκε από τους Αχαιούς της Αττικής, που απλώθηκαν τότε γύρω στο 1000 π.Χ. στις Κυκλάδες και στα

³ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

⁴ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

⁵ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

μικρασιατικά παράλια. Τον 5ο και τον 4ο αιώνα π.Χ. οι γραπτές μαρτυρίες για την Σύρο γίνονται πιο σαφείς. Το νησί ήταν σίγουρα μέλος της Αθηναϊκής ηγεμονίας και ίσως πήρε μέρος στις θαλάσσιες πολεμικές επιχειρήσεις με την ηγεσία του Θεμιστοκλή ,προς το τέλος του 480 π.Χ. Στην κλασσική εποχή η κτηνοτροφική Σύρος γίνεται γεωργική και η αγροτική κατοικία εξελίσσεται. Οι επιγραφές μαρτυρούν πληθυσμιακή αύξηση ,με αποτέλεσμα να οργανώνεται ήδη συστηματικά και η άμυνα του νησιού κυρίως κατά τον 4ο αιώνα.⁶

Μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου οι Κυκλάδες περνούν στην κυριαρχία των Αντιγονίδων ,ύστερα στην κυριαρχία των Λαγίδων και ξανά των Αντιγονίδων στο 2ο μισό του 3ου αι. π.Χ. ,προτού έρθουν οι Ρόδιοι και ασκήσουν την ηγεμονία τους. Από τις επιγραφές της Δήλου μαθαίνουμε πόσο σημαντική ήταν η Σύρος στην αρχή της Ελληνιστικής εποχής. Το νησί περνά περίοδο εσωτερικών αναταραχών κατά τον 3ο αι. π.Χ. οπότε και ζητά τη διαιτησία του Αντίγονου για να επαναφέρει την τάξη και να ρυθμίσει τις διαφωνίες μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών.⁷

Στις αρχές του 2ου αι. μ.Χ. η Σύρος ακμάζει πάλι .Από τα χρόνια του Αντωνίου του Ευσεβούς ως τα μέσα του 3ου αι. μ.Χ. οι άρχοντες του νησιού μαζί με τις γυναίκες τους συναγωνίζονται σε σπατάλη και γενναιοδωρία που αποκορυφωνόταν κατά την περίοδο των θυσιών ,στις αρχές κάθε χρονιάς. Σπουδαίος κόμβος στις θαλάσσιες διαδρομές η Σύρος κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους φαίνεται ότι γνώρισε περίοδο ακμής ,αν και τα μοναδικά στοιχεία που έχουμε σχετικά με αυτή την περίοδο περιορίζονται στις πληροφορίες ότι υπήρχαν στο νησί λουτρά ,καθώς και υδραγωγεία από τα οποία σώζονται ελάχιστα ίχνη.⁸

Βυζαντινή περίοδος (324- 1207)

Από τον 3ο αιώνα η ακμή και η ευημερία περνούν στην ύπαιθρο. Αυτό το πέρασμα σημαδεύεται με υπολείμματα ρωμαϊκης κεραμικής του 6ου και του 7ου αιώνα τα οποία βρίσκονται διασκορπισμένα σε πολλές περιοχές του νησιού. Από τον 4ο αιώνα η Σύρος είναι χριστιανική και αρχίζει η οικοδόμηση των πολυάριθμων εξωκκλησιών, που τόσο καλά ξέρουμε σήμερα.⁹

⁶ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

⁷ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

⁸ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

⁹ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

Ο 4ος αιώνας τελείωσε αφήνοντας οδυνηρές αναμνήσεις για τις Κυκλάδες και τη Σύρο. Λοιμοί και αλληπάλληλοι σεισμοί ,καθώς και πειρατικές επιδρομές, συγκλόνισαν το νησί. Το 362 και επί 2 χρόνια ,πειρατές απλώθηκαν στο Αιγαίο. Είναι βέβαιο ότι όλα αυτά τα δεινά μείωσαν τον πληθυσμό του νησιού σε σημαντικό ποσοστό.

Κατά την Βυζαντινή εποχή οι Κυκλάδες συνδέονταν χαλαρά με την υπόλοιπη αυτοκρατορία ,που το κέντρο της δεν έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα άγονα και απομονωμένα νησιά ,έτσι αυτά μαστίζονται από τους πειρατές και άλλα δεινά. Η εξάπλωση του καθολικού δόγματος συντελέστηκε σταδιακά και χωρίς να ασκηθεί πίεση ή να αλλοιωθεί η σύνθεση του πληθυσμού. Οι συριανοί διατήρησαν όχι μόνο πολλά στοιχεία της ορθόδοξης λατρείας αλλά και την ελληνική γλώσσα ,τις ελληνικές τους συνήθειες και συνέτασσαν πάντα τα δημόσια και τα ιδιωτικά έγγραφα τους στην ελληνική γλώσσα.¹⁰

Τον 7ο και 8ο αιώνα αρχίζει η δημιουργία του νεότερου εποικισμού της Άνω Σύρου ,που είναι επίσης γνώστη και ως Απάνω Σύρα ,επάνω στον κωνικό λόφο ,που προσφέρεται για καταφύγιο. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις ,ο λόφος της Άνω Σύρου είχε κατοικηθεί από τους προϊστορικούς χρόνους και δεν έπαψε ποτέ να κατοικείται.¹¹

Ενετοκρατία (1207 -1537)

Η Απάνω Σύρος ,με τη μορφή που λίγο πολύ διατηρεί σήμερα ,έχει συνδεθεί άμεσα με την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα. Τα σπίτια της Απάνω Σύρου ,χτισμένα με τρόπο που να αποτελούν τείχος από μόνα τους ,εικονίζονται ακριβώς έτσι στις παλιές γκραβούρες. Ασημη παραμένει η Σύρος στα χρόνια του Δουκάτου της Νάξου. Το 1420 παρουσιάζεται το νησί φτωχό και έρμαιο των πειρατικών επιδρομών, με τους κατοίκους του να τρέφονται μόνο με χαρούπια και κρέας από αγριόγίδα.¹²

¹⁰ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

¹¹ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

¹² ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

Τουρκοκρατία (1537- 1821)

Η Φραγκοκρατία στη Σύρο λήγει το 1537, όταν ο Τούρκος ναύαρχος Χαϊρεντίν Μπαρμπαρόσα κυρίεψε τα νησιά. Το 1566 έπεσε και ο τελευταίος Φράγκος δούκας ,ο Ιάκωβος Δ' Κρίσπος ,που ήταν φόρου υποτελής στο σουλτάνο.

Η Τουρκοκρατία στη Σύρο, σημαδεύεται με τον απαγχονισμό του καθολικού επισκόπου Ανδρέα Κάργα ,στις 18 Οκτωβρίου 1617. Αργότερα ,κατά τους Τούρκο-ενετικούς πολέμους (1664- 1669) και (1684- 1627), η Σύρος δοκιμάζεται πάλι. Ο πληθυσμός του νησιού κατά το 16ο και 17ο αιώνα έφτανε σε 2000- 3000 Καθολικούς και 150 -200 Ορθοδόξους.

Από το 1700 αρχίζουν να πυκνώνουν οι μαρτυρίες για τη Σύρο. Οι πειρατείες εξακολουθούν να αποτελούν βασικό πρόβλημα και κατά την περίοδο αυτή. Το 1728 προκύπτει επιδημία χολέρας. Επακόλουθο του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1770-1774), είναι η ρωσική κατοχή στη Σύρο. Με την συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή οι Ρώσοι παρέδωσαν τα νησιά του Αιγαίου στους Τούρκους ,οι οποίοι με τη σειρά τους ,δέχτηκαν να δώσουν γενική αμνηστία στους Χριστιανούς.

Το 1779 ο σουλτάνος Αβδούλ Χαμίτ παραχωρεί την Άνδρο και τη Σύρο στην ανιψιά του Σαχ Σουλτάνα , η οποία παραχώρησε ελευθερίες στους κατοίκους. Έτσι τα θρησκευτικά καθήκοντα εκτελούνται κανονικά ,υπάρχει τοπική αυτοδιοίκηση και σχετική ελευθερία επιλογής των ρυθμίσεων που σχετίζονται με αυτήν. Στο τέλος του 18ου αιώνα το εμπόριο και η κίνηση του λιμανιού σημειώνουν εντυπωσιακή άνοδο. Είναι η αρχή της λαμπρής περιόδου ,μέσα από την οποία θα δημιουργηθεί ,από την συρροή Ελλήνων προσφύγων, η Ερμούπολη.¹³

¹³ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

Δημιουργία της Ερμούπολης

Αμέσως μετά την απελευθέρωση και τη δημιουργία του ελληνικού κράτους ,αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στη Σύρο το διαμετακομιστικό εμπόριο. Αυτή η κατάσταση συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του κριμαϊκού Πολέμου (1853- 1856). Από την Ερμούπολη περνούσαν όλα τα δυτικοευρωπαϊκά βιομηχανικά προϊόντα ,που προορίζονταν είτε για την κυρίως Ελλάδα είτε για τα μεγάλα λιμάνια της Δ. Ασίας και της Μαύρης Θάλασσας. Από την Ερμούπολη περνούσαν επίσης τα γεωργικά προϊόντα της Ανατολής προς τη Δύση.¹⁴

Η Ερμούπολη δημιουργήθηκε από πρόσφυγες Χιώτες, Σμυρνιούς, Ψαριανοί. Μαζί με τα πλούτη τους ,οι Χιώτες πρόσφυγες μετέφεραν στη Σύρο και την εμπορική τους ικανότητα. Πολλοί από αυτούς τους έμπορους ήταν και πλοιοκτήτες. Ο πληθυσμός της Ερμούπολης κατά το 1828 ήταν 13805 ,ενώ το 1832 έγινε 15469 και το 1853 έφτασε τις 19981. Οι περισσότεροι ήταν επαγγελματίες ,έμποροι και βιοτέχνες. Οι πλουσιότεροι από τους Χιώτες έχτισαν μεγαλοπρεπή αρχοντικά στη συνοικία Βαπόρια κοντά στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου του πλουσίου ,με την ωραιότερη θέα προς τη θάλασσα, ενώ οι φτωχότεροι έχτισαν τα σπίτια τους στο λόφο της Ανάστασης, στη συνοικία που ονόμασαν Βροντάδο.¹⁵

Στο σύνολο της ,η Ερμούπολη χτίστηκε κατά την περίοδο της εμπορικής ακμής της Σύρου και είχε σαν πρότυπο τις πόλεις στη Δύση. Οι πλούσιοι έμποροι και βιομήχανοι διέθεταν ένα μεγάλο μέρος από τα πλούτη τους για να αναπαραγάγουν τον αστικό τρόπο ζωής της Δύσης (σχολεία, εκκλησίες, νοσοκομείο, λέσχες, γηροκομείο,θέατρα). Η Ερμούπολη γίνεται η <<πρωτεύουσα πόλη>> της Ελλάδας. Ενώ στη Αθήνα οι γυναίκες όταν περπατούν πρέπει να προσέχουν τις λάσπες ,στην Ερμούπολη περπατούν σε μαρμάρινες πλατείες και πλακόστρωτα. Το 1840 το νησί διαθέτει 468 καράβια ,εφτά φορές περισσότερα από τον Πειραιά.¹⁶

Οι σιδηρόδρομοι ,η χρήση του ατμού ,η διάνοιξη του Ισθμού της Κορίνθου το 1893 και η ανάπτυξη του Πειραιά έκαναν την Ερμούπολη να χάσει τα

¹⁴ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

¹⁵ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

¹⁶ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

πρωτεία στα τέλη του 19ου αιώνα. Η παρακμή τη Σύρου είχε σαν αποτέλεσμα την ανάπτυξη ενός διαφορετικού τομέα οικονομικής δραστηριότητας ,την εισροή στη συριανή κοινωνία πολλών Πελοποννήσιων που ανέπτυξαν σε μια δεύτερη φάση ακμής τη βιομηχανία από το 1800 έως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Σ' αυτήν την περίοδο οι δεσμοί με την Δύση ανανεώνονται και δεν είναι τυχαίο ότι χτίζονται δυο καινούργια γαλλικά σχολεία των Καλογραιών για τα κορίτσια και ένα ,των Φρερ, για τα αγόρια. Το 1915 ιδρύεται στη Σύρο το Λύκειο των Ελληνίδων ,του οποίου η δράση του συνεχίζεται μέχρι σήμερα.¹⁷

Η Μικρασιατική καταστροφή σήμανε μια νέα περίοδο. Φτάνουν στο νησί περισσότερο από 7000 πρόσφυγες, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι τεχνίτες

Στη περίοδο του Μεσοπολέμου η ακμή επανέρχεται και η Ερμούπολη αποκτά ένα καινούργιο πρόσωπο μέσα από τον αναβρασμό νέων πνευμάτων,ιδεών και περιπλανήσεων. Είναι η εποχή που ζούνε τα νεανικά τους χρόνια στο νησί όλοι όσοι θα αποτελέσουν την <<χρυσή γενιά>> των γραμμάτων και των τεχνών ,ο καθένας από τη δική του γωνία.¹⁸

Με την κήρυξη του πολέμου η Σύρος μπαίνει στην υπέρτατη δοκιμασία της που κορυφώνεται στη διάρκεια της ιταλο -γερμανικής κατοχής(1941-1944) .Κορυφαία μορφή της αντίστασης ,για το Πανελλήνιο, υπήρξε ο επίσκοπος Αντώνιος – Γρηγόριος Βουτσίνος. Μετά τη δραματική μείωση του πληθυσμού της Σύρου από την πείνα και τα άλλα δεινά της κατοχής μια δεύτερη μείωση του πληθυσμού σημειώνεται κυρίως την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία από την ανάγκη των συριανών να ζητήσουν πηγές εργασίες έξω από τη Σύρο ,ώσπου η αναβίωση του Νεωρίου να βοηθήσει στη συγκράτηση του πληθυσμού και στην επιστροφή αρκετών συριανών στον τόπο τους.¹⁹

Μετά την κατοχή ανοικοδομούνται ή επισκευάζονται όσα δημόσια ,δημοτικά και ιδιωτικά κτίρια είχαν υποστεί καταστροφές από βομβαρδισμούς .Εξάλλου στις τελευταίες δεκαετίες με τη σχετική οικονομική άνθιση σημειώνονται μια οικοδομική δραστηριότητα με επισκευές και κατασκευές. Ανάλογο φαινόμενο παρατηρείται στην Απάνω Σύρα ,όπου σημειώνεται μία αισθητή τάση προστασίας και διατήρησης του μοναδικού οικισμού και των στοιχείων του πολιτισμού του.

¹⁷ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

¹⁸ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

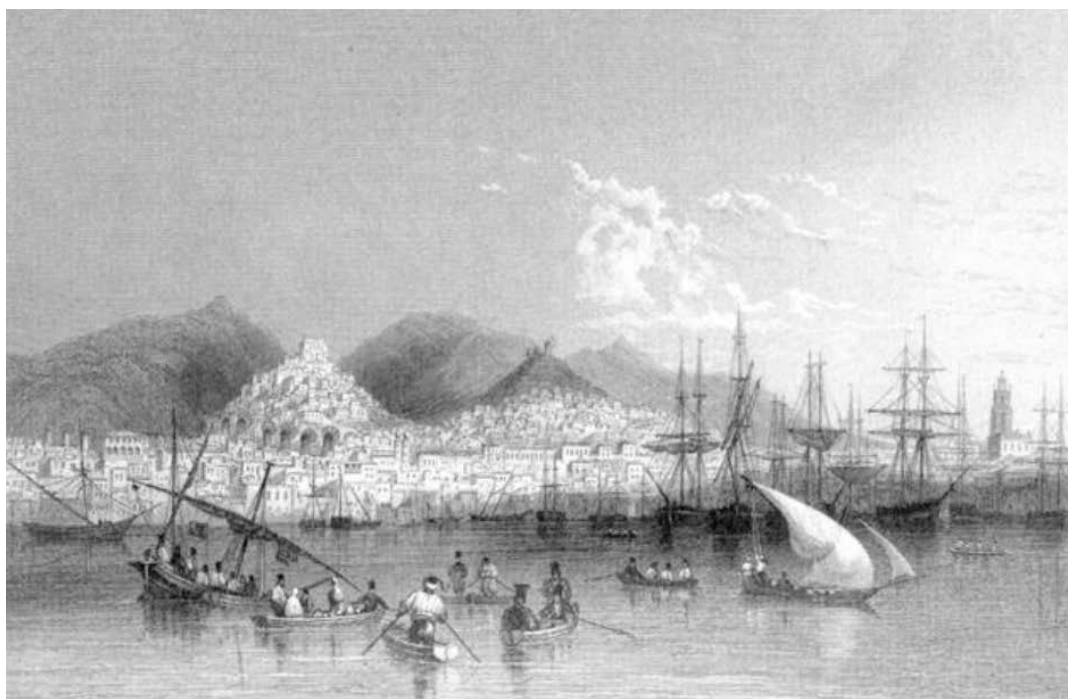
¹⁹ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις και εκθέσεις συνεχίζουν όπως και στο παρελθόν και πραγματοποιούνται σ' ολόκληρη τη διάρκεια του χρόνου ,ενώ έρχονται γι' αυτό το σκοπό στη Σύρο καλλιτέχνες απ' όλη την Ελλάδα και το εξωτερικό ,δίπλα στους ντόπιους δημιουργούς. Η παράδοση της τυπογραφίας συνεχίζεται από τους Βακόνδιους που δημιούργησαν ένα σύγχρονο ευρωπαϊκό τυπογραφείο.²⁰

Η στροφή προς την ανάπτυξη του τουρισμού στη Σύρο σημειώνεται αποφασιστικότερα στη δεκαετία που διανύουμε ,αφού ξεκίνησε γύρω στις αρχές του 1970 .Η Σύρος επιδίωκε να προσελκύσει ένα τουριστικό ρεύμα επιπέδου ανάλογου προς τις διαστάσεις του πολιτισμού της. Το καινούργιο αεροδρόμιο ,η δρομολόγηση των ταχύπλοων σκαφών και η δημιουργία σύγχρονων μονάδων καθορίζουν τις νέες προοπτικές.²¹

²⁰ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

²¹ ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ

Εικόνα 1: Η Άνω Σύρος και η νεοϊδρυθείσα Ερμούπλη. Πίνακας του William Henry Bartlett (1809-1854) στα 1838. Επιχρωματισμένη χαλκογραφία T.Barber (1852).
Ανατύπωση του Δήμου Ερμουπολέως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ιστορία των Βιγλών

Φρυκτωρίες – Οι πρόγονοι των Βιγλών

Οι φρυκτωρίες ήταν ένα σύστημα συνεννόησης με σημάδια που μεταβιβάζονταν από περιοχή σε περιοχή με τη χρήση πυρσών στη διάρκεια της νύκτας (φρυκτός=πυρσός και ώρα = φροντίδα). Ο Αισχύλος στο έργο του περιγράφει Αγαμέμνων την είδηση της πτώσης της Τριάς, η οποία μεταδόθηκε ως τις Μυκήνες με τις φρυκτωρίες. Το σύστημα χρησιμοποιήθηκε για πολλούς αιώνες μέχρι το 1850 αλλά μπορούσε να μεταφέρει μηνύματα μόνο με ένα κοινό κώδικα.²²

Το γεωγραφικό στήσιμο, η κατοχή, η διαχείριση και συντήρηση αυτών των επικοινωνιακών δικτύων από τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό ήταν πρωταρχικής σημασίας για την επικράτηση και την επέκτασή του. Το δίκτυο αυτό χρησιμοποιείτο τόσο κατά την διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, όσο και κατά την διάρκεια της ειρήνης, όταν τα νέα και οι διαταγές των αρχόντων έπρεπε να φτάσουν το συντομότερο δυνατό στον προορισμό τους. Κάτι τέτοιο αφορούσε κυρίως τις αυτοκρατορίες, των οποίων οι αχανείς εκτάσεις έκαναν πολύ δύσκολη τη σχετικά γρήγορη ενημέρωση.²³

Πολλά από τα φωτεινά σήματα ανταλλάσσονταν τη νύχτα στη θάλασσα μεταξύ πλοίων, μεταξύ πλοίων και ξηράς και γενικά πρέπει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από αυτά αντιστοιχούσαν σε προσυμφωνημένα μηνύματα. Τα φωτεινά αυτά σήματα οι Έλληνες τα ονόμαζαν «πυρσούς» ή «φρύκτους» και από εδώ γνωρίζουμε και τους «φίλιους φρύκτους» ή τους «πολέμιους φρύκτους». Συγκεκριμένα όπως σημειώνει ο Θουκυδίδης, όταν στο στρατόπεδο έρχονταν φίλοι, οι στρατιώτες ύψωναν απλώς τους αναμμένους πυρσούς (φίλιοι φρύκτοι), ενώ όταν πλησίαζαν εχθροί, οι πυρσοί ανέμιζαν δεξιά-αριστερά (πολέμιοι φρύκτοι). Οι πυρσοί

²² ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

²³ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

αυτοί στη διάρκεια της ημέρας απλώς έβγαζαν πολύ καπνό, που σήμαινε ότι χρησιμοποιούσαν εύφλεκτα υλικά, στα οποία πολλοί ιστορικοί αποδίδουν τις λέξεις/φράσεις φρύκτους ανίσχειν, πυρσεύειν, φρυκτωρεύω (γνωστοποιώ είδηση από μεγάλη απόσταση) και φρυκτωρίες.²⁴

Οι φρυκτωρίες εκμεταλλευόμενες τα νησιά του Αιγαίου και την ορεινή μορφολογία του Ελλαδικού χώρου, χρησιμοποιούν την φωτιά και έναν κώδικα αναπαράστασης γραμμάτων (παρόμοιο του κώδικα Μορς) για την μετάδοση αξιόπιστων μηνυμάτων σε πολλά χιλιόμετρα (έως και 130). Στην ουσία μιλάμε για την προϊστορία του τηλέγραφου. Αν ήταν νύχτα, οι υπεύθυνοι στρατιώτες στην φρυκτωρία (φρυκτωροί) άναβαν λαμπρές φωτιές για την μετάδοση σημάτων, ενώ κατά την διάρκεια της ημέρας χρησιμοποιούσαν πυκνό καπνό.

Η μελέτη των Φρυκτωριών εμφανίζει αρκετό ενδιαφέρον αλλά και δυσκολία, τόσο γιατί πολλοί από αυτούς τους αρχαίους πύργους έχουν καταστραφεί εντελώς, όσο και γιατί για όσους διασώζονται δεν μας είναι εύκολο να τεκμηριώσουμε την χρήση τους.²⁵

Η βίγλα της Βυζαντινή περιόδου.

Η ανάγκη της πληροφόρησης από μεγάλες αποστάσεις και μάλιστα στρατιωτικών ειδήσεων οδήγησε από αρχαιότερες εποχές τους Έλληνες στη χρήση «φρυκτωριών». Φρυκτός σημαίνει δαυλός ή πυρσός φλεγόμενος, που οι φρυκτωροί άναβαν σε υψηλούς διαδοχικούς σταθμούς και μετέδιδαν ειδήσεις. Έτσι αναφέρει ο Αισχύλος (Αγαμ. 29 και 282) έφθασε η είδηση της πτώσης της Τροίας στην Κλυταμνήστρα στο ανάκτορο των Μυκηνών.²⁶

Στα Βυζαντινά χρόνια οι φρυκτωρίες ονομάζονταν «καμινοβίγλια» το πρώτο συνθετικό της λέξης προέρχεται από την Ελληνική λέξη καμίνι, επειδή άνοιγαν λάκκο όπως ανοίγουν στα καμίνια, όπου τοποθετούσαν οι λεγόμενοι καμινάρηδες ή καμινάδες εύφλεκτη ξυλεία, ξερά χόρτα και θάμνους (αφάνες, καλάμια κ.λ.π.) για ζοηρή φωτιά την νύκτα, ή βρεγμένα σανά και κοπριά βοοειδών (σβουινιές) για έντονο καπνό την ημέρα. Το δεύτερο συνθετικό παράγεται από την λατινική λέξη vigil και vigilia που σημαίνει φυλακή, παρατηρητήριο, φρουρά. Έτσι η βίγλα= παρατηρητήριο, το ρήμα βιγλάρω και βιγλίζω= παρατηρώ, εποπτεύω

²⁴ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

²⁵ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

²⁶ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

από της βίγλας και το ουσιαστικό βιγλάτωρ η βιγλάτορας= ο φύλαξ, ο σκοπιωρός εξ ου και βιγλατόρια.

Η «βίγλα» βρισκόταν σε δεσπόζουσα υψηλή θέση από την οποία είναι ορατή μεγάλη έκταση εδάφους, οι θέσεις αυτές ονομάζονταν «άκριες» και «ακριοτήρια», εξ ου και η ονομασία ακρίτες.

Σε ομαλό έδαφος, όπου περνούσαν δρόμοι αναπτύσσονταν οργανωμένες στρατιωτικές βίγλες με «έσω βίγλα» «έξω βίγλα» οι λεγόμενες «στάσεις» με μόνιμα χτιστά με ξερολίθι «στασιδία» για τους πολεμιστές ακρίτες καβαλλαρέους τους «βιγλάτορες». Το «εσωβίγλιον» με το «εξωβίγλιον» είχαν απόσταση «μη πλέον λίθου βολής. («Περί παραδρομής πολέμου», λέγεται ότι τη συνέγραψε ο Νικηφόρος Φωκάς).²⁷

Το προσωπικό των καμινοβιγλίων εκλεγόταν μεταξύ των εκλεκτότερων ανδρών και μάλιστα με πρώτο μέτρο την ανδρεία, ήσαν άρχοντες, φεουδάρχες, τιμαριούχοι, ιδιοκτήτες γης. Οι βιγλάτορες είχαν συνήθως τροφή 15 ημερών (σύγκλινα, παξιμάδια και τυρί τουλουμισιο καθώς και ασκούς (ασκία με νερό.).

Η βίγλα αποτελείτο από τον διοικητή της βίγλας «Δομέστικος των τειχών της βίγλας» τ' όνομα είναι λατινικής προέλευσης και έγινε Βυζαντινό αξίωμα («Δομέστικος των τειχών Κωδιν 5,79, Δομέστικος της Τραπεζης, Παχυμέρης Γ, 219 Α') Απ' αυτό προέρχεται και το μανιάτικο επώνυμο στην Αλεπού του Κότρωνα της οικογένειας των Δεμεστιχιάνων.

Ο Δομέστικος δεν εγκατέλειπε την βίγλα ή την Τράπεζα, όπως αναφέρουν οι Βυζαντινοί ιστορικοί «μαχόταν στα οικία». («Περί παραδρομής πολέμου»).

Μπροστά από το τείχος της «έσω βίγλας» υπήρχε «ο λώζος» ειδική φωλιά για τα σκυλιά που αλυχτούσαν και προειδοποιούσαν σε τυχόν ερχομό των εχθρών, αυτά ήσαν μονίμως στον λώζο δεν μετακινούνταν παρά μονάχα εντός στρατοπέδου. Ο Δομέστικος με τους πεζούς πολεμιστές του, μάχονταν εναντίων των επιτιθέμενων εχθρών, με ρίψεις ακοντίων βελών (σαγιτών) και λίθων με τους λιθοβόλους ή καταπέλτες.²⁸

Υπήρχε και βοηθητικό προσωπικό οι καμινάδες, όπως προανέφερα, και άλλοι, όπως οι «λιθοβόλοι» που χειρίζονταν τις πολεμικές μηχανές, όλοι αυτοί στις ελεύθερες ώρες τους ασχολούνταν με την εξόρυξη κίωνων, κιονόκρανων, θωρακίων ακόμη και ορθογωνίων ογκολίθων (πλέχτουρα) που πουλούσαν για χτίσιμο ναών, πύργων, δημοσίων κτηρίων και τειχών των κάστρων, ίσως να εξήγαγαν κιόλας. Τα εναπομείναντα κομμάτια λίθων από τις λαξεύσεις τα μετέφεραν και ενίσχυαν τα πίσω τείχη της βίγλας, που ήσαν όλα χτίσιμο ξερολιθιάς και ήσαν έτοιμα να χρησιμοποιηθούν στους λιθοβόλους.²⁹

²⁷ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

²⁸ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

²⁹ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

Η βίγλα είχε και υποδιοικητή τον «Δρουγγάριο της βίγλης των καβαλλαρίων». Ο Δρουγγάριος της βίγλας όριζε σύμφωνα με τις διαταγές του Δομέστικου τα «ημεροβίγλια» δηλ. τα στασίδια της ημέρας και όλα τα φυλάκια (μπαστούνες) ακόμη και τις βίγλες της νύκτας. Κατά το βραδάκι πήγαινε στο εξωβίγλιον και φώναζε:

«Άρχοντες, ετοιμασθήτε δειπνήσατε και δότε τροφήν τοις ίπποις».

(«Περί παραδρομής πολέμου»).

Κατά την νύκτα ο δρουγγάριος της βίγλας «εκέρτευεν» δηλαδή εκτελούσε έφοδο, για να βεβαιωθεί ότι είναι στις θέσεις τους, μια φορά εάν ο εχθρός ήταν μακριά και δύο φορές η περισσότερες, εάν ο εχθρός ήταν πλησίον. Ο Δρουγγάριος με την εμπροσθοφυλακή τον λεγόμενο Δρούγγο ή Ρύγχος (Επιφάν. I 416 Β «δρούγγος, μυκτήρ είτουν ρύγγχος καλείται») εξεστράτευε με καβαλλάριους, βαρέως οπλισμένους σκουτάτους και ελαφρούς τοξότες εναντίων των εχθρών, εγκαταλείποντας τα «στασίδια» μόνιμα παρατηρητήρια της «έξω Βίγλας».³⁰

Οι Καβαλλάριοι οι λεγόμενοι «σκουτάτοι» ή κατάφρακοι» ήσαν άρχοντες, σαν αξιωματικοί με γη δική τους, φορούσαν αλυσιδωτό θώρακα το «λωρίκον», περικεφαλαία «κασίς», -εξ ου και το επώνυμο Κάσσης και Κασσίμης του Ακροταίναρου – περικνημίδες, ασπίδα το λεγόμενο «σκουτάριον», - εξ ου και το τοπωνύμιο Σκουτάρι της Μάνης – μακριά λόγχη «το κοντάριον» και κοντό σπαθί «σπαθίον».

Οι έφιπποι αυτοί ακρίτες που πάντοτε ήσαν λιγοστοί σηκώνονταν από τ' ακοίμητα στασίδια των να κυνηγήσουν πολυαριθμότερους εχθρούς ηρωποιήθηκαν, χλιοτραγουδήθηκαν ως και η εκκλησία ακόμη σ' ένα τέτοιο στασίδι με περικεφάλαιον τοποθέτησε τον Χριστό, την Παναγία και τους Άγιους στο χώρισμα του ιερού βήματος δεξιά κι αριστερά της Ωραίας Πύλης και άλλων πυλών αντικαθιστώντας τα μαρμάρια πρωτοχριστιανικά σκαλιστά πανωθωράκια όπου υπήρχαν.³¹

Οι ελαφροί τοξότες «οι καλοϊπάρατοι» ήσαν καβαλλάριοι οπλισμένοι με «τοξάριον» φέροντας στην φαρέτρα τις «σαγίττες». Αυτοί είναι οι περίφημοι «Χωσάριοι» που εισχωρούσαν στις περιοχές του εχθρού και μάζευαν πληροφορίες. (Εκεί έχει την ρίζα του το τοπωνύμιο Χωσιάριον της Μάνης.) Είναι αυτοί που αργότερα δίδαξαν στη δύση την τέχνη του πολέμου και ονομάσθηκαν Ουσάροι στην Ρωσία κ.ά.³²

Αυτοί χρησιμοποιούσαν την μυϊκή μαζί με την πνευματική δύναμη, είναι ο πόλεμος με κάθε λογής μέσον, όπως ενέδρα (χωσία) παραπλάνηση, με την ενέδρα πετύχαιναν τον «κλασματισμό» του εχθρού δηλαδή τον κατακερματισμό του, αυτός είναι ο σημερινός

³⁰ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

³¹ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

³² ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΓΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

ανορθόδοξος πόλεμος, από Λοκατζήδες, Πεζοναύτες κ.λ.π. Στις εξορμήσεις τους οι Χωσάριοι, χρησιμοποιούσαν και τα ειδικά γυμνασμένα σκυλιά τους.

Μία πλήρης σε οργάνωση Βυζαντινή βίγλα που φτιάχτηκε ν' αναχαιτίσει τους Σλάβους Μηληγγούς, ανακάλυψα στην περιοχή Βιγλατόρια του Οιτύλου και από το 1992 έχω καταθέσει φωτοαντίγραφο κάτοψης με κλίμακα στην Ε' Εφορία Βυζαντινών αρχαιοτήτων Σπάρτης.³³

Η βίγλα σώζεται σε πολλή καλή κατάσταση και παρ' όλο που είναι χτισμένη με ξερολίθι, γλίτωσε στο πέρασμα των αιώνων το μεγαλύτερο μέρος της, από την μανία της επαναχρησιμοποίησης της πέτρας όπως συνέβη σε άλλες βίγλες. Κατά την γνώμη μου εκείνο που την διέσωσε, είναι ότι δεν κτίστηκε κανένα σπίτι εκεί κοντά ή ξεμόνι (συνοικισμός).³⁴

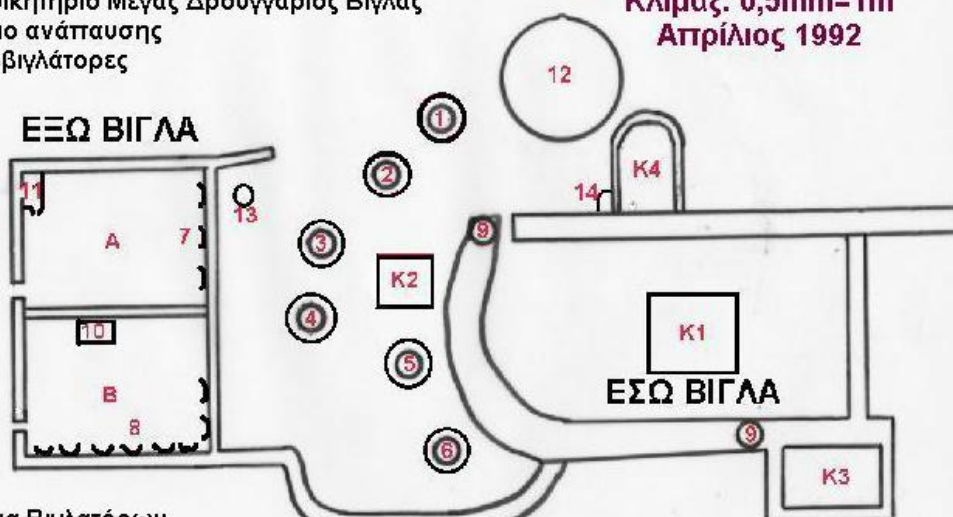
³³ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

³⁴ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΒΙΓΛΑ ΣΤΑ ΒΙΓΛΑΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΟΙΤΥΛΟΥ

Κ1: Διοικητήριο Μεγάλου Δομέστικου
Κ2: Υποδιοικητήριο Μέγας Δρουγγάριος Βίγλας
Κ3: Δωμάτιο ανάπαυσης
Κ4: Καминоβιγλάτορες

Σχέδιο: Μιχάλη Μπατσινίλα
Κλίμαξ: 0,5mm=1m
Απρίλιος 1992

1-6: Φυλάκια Βιγλατόρων
7: Στασίδια έφιππων Αξιωματικών
8: Στασίδια έφιππων Βιγλατόρων
9: Φυλάκια σκοπών
10: Δωμάτιο ανάπαυσης βιγλατόρων
11: Δωμάτιο Αξιωματικού
12: Καминоβίγλιο
13: Βάση μεγάλου καταπέλτη
14: Λώζος για σκυλιά

Εικόνα : Ένα Βιγκλατόρι στο Οίτυλο

Οι Μπαστούνες.

Οι Μπαστούνες ήταν απλές, συνήθως κυκλικές, ξερολιθένιες κατασκευές, που χτίζονταν να προστατεύονται οι φύλακες φρουροί από το κρύο, αλλά και από τα βέλη ή ακόντια των αντιπάλων. Ήταν τα προκαλύμματα ή οι φυλάχτρες. Το ύψος τους σπάνια υπερέβαινε το μέτρο και η χωρητικότητά τους ήταν μόνο για ένα άτομο. Οι πέτρες της Μπαστούνας χρησιμοποιούνταν στην εσχάτη ανάγκη και για πόλεμο. Από πάνω δεν είχαν σκεπή για προστασία των φρουρών από τον εχθρό ή από τις καιρικές συνθήκες.

Οι Μπαστούνες χτίζονταν σε επίκαιρα σημεία ελέγχου των διαβάσεων και συχνά στα καλλίτερα σημεία των βιγκλατορίων.³⁵

³⁵ ΜΙΧΑΛΗ ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑ - «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η πειρατεία στις Κυκλάδες

Ιστορία της πειρατείας στους πρώτους χρόνους της Τουρκοκρατίας (1390-1538)

Ειλικρινείς είναι οι περιγραφές των προσκυνητών των Αγίων Τόπων που πέρασαν από την Ελλάδα που υπέστησαν οι ίδιοι τις συνέπειες της πειρατείας στις ελληνικές θάλασσες.

Ελάχιστες είναι οι τούρκικες πηγές .Σημαντική είναι η <<Ιστορία των ναυτικών πολέμων των Τούρκων>> του Haji Khalifesh, που αναφέρεται στο δεύτερο βενετοτουρκικό πόλεμο και στο ξεκίνημα της δράσης του Χαιρεδίν Βαρβαρόσα σαν πειρατή ,αλλά και στη μετέπειτα άνοδο του. Έμμεσα μας πληροφορεί για την λεπτομέρεια των γνώσεων ,το επίπεδο και την προέλευση των Τούρκων πειρατών του ΙΣΤ αιώνα.³⁶

Σ' αυτήν την πρώτη εποχή της Τουρκοκρατίας ελάχιστα μας μεταδίδουν οι ελληνικές πηγές για πειρατικά περιστατικά. Πιο άμεση είναι η πληροφόρηση από τις καταγραφές στα περιθώρια των ευαγγελίων και άλλων ιερών βιβλίων. Νοταριακά έγγραφα της Νάξου της εποχής αυτής που αφορούν μεταβιβάσεις γης και ακινήτων στις Κυκλάδες ,χρησιμεύουν έμμεσα σαν συγκριτικό στοιχείο στον υπολογισμό των κερδών της πειρατείας.³⁷

Η παράθεση των γεγονότων ακολουθεί πιστά την αφήγηση των κειμένων ,που έχουν συχνά έναν απλοϊκό τρόπο έκφρασης.

Το 1416-1420 ο μοναχός Buondelmonti περιηγήθηκε τα νησιά του Αιγαίου πελάγους και αναφέρει πως στη Σύρο οι κάτοικοι τρέφονταν με ψωμί από χαρούπια και κρέατα τράγου ,τίποτα άλλο δεν τους είχαν αφήσει οι πειρατές .Από τις επιδρομές η ζωή τους είχε γίνει μαρτυρική. Ήδη το 1515 ο Κούρτογλου είχε αιχμαλωτίσει ,με έντεκα φούστες και τέσσερις γαλόττες τη νάβα του F. Foscarì. Με

³⁶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

³⁷ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

δεκαοχτώ φούστες και τέσσερις γαλόττες είχε στραφεί και λεηλατήσει νησιά των Κυκλάδων και των Σποράδων ,τη Σύρο,τη Σίφνο και τη Μήλο.³⁸

Γενικά το 1519-1520 δρουν στο Αιγαίο πολλοί χριστιανοί πειρατές. Ο πειρατής Zuan Simon από τη Μεσσήνη της Σικελίας συγκρούστηκε το 1519 στο λιμάνι της Σύρου με δύο νάβες βενετσιάνικες. Άρπαξε αρκετά εμπορεύματα τους και όταν θέλησε να τις βυθίσει οι κυβερνήτες τους τις εξαγόρασαν με χρήματα και συνέχισαν ελεύθεροι και ελαφρότεροι το ταξίδι τους. Άλλοι πειρατές λεηλάτησαν τη φτωχή Σύρο. Από δύο σημειώματα του γραμματοφυλακίου της καθολικής επισκοπής του νησιού γνωρίζουμε ότι κάποιος Ραπανάς ,τουρκος ίσως πειρατής ,δύο φορές κατέλαβε το νησί την εποχή των ναυτικών εκστρατειών του Βαρβαρόσσα δηλαδή το 1537-1538 ενώ το 1515 ο πειρατής Κούρτογλου επιχείρησε επιδρομές στην Μύκονο ,στη Σύρο ,στη Σέριφο ,στη Μήλο ,στη Σκύρο και στη Σκιάθο αλλά αποκρούστηκε.³⁹

Για την άσκηση της πειρατείας στις Κυκλάδες δεν έχουμε άμεσες και λεπτομερειακές αναφορές ,όπως στη Κρήτη. Κυριότερη πηγή πληροφόρησης είναι τα κρατικά αρχεία της Βενετίας και οι αφηγήσεις και σποραδικές περιγραφές των διάφορων ευρωπαϊκών περιηγητών. Οι επιστολές των φράγκων δουκών του Αρχιελάγου έχουν οι περισσότερες ιδιωτικό χαρακτήρα ,γιατί απλά επιβεβαιώνουν τίτλους ιδιοκτησίας γης. Τα νοταριακά αρχεία της Νάξου και της Άνω Σύρου ,καμιά ακόμη και συμπτωματική πληροφορία δεν δίνουν για την άσκηση της πειρατείας ,παρέχουν όμως συγκριτικά στοιχεία τιμών της ζωής ,στην εποχή αυτή. Πληροφορία για τη δράση τούρκου πειρατή το 1537 αντλούμε από δύο σημειώματα του γραμματοφυλακίου της καθολικής επισκοπής.⁴⁰

Οι κάτοικοι των Κυκλάδων έζησαν ,ένιωσαν και υπέστησαν περισσότερο από κάθε άλλη ελληνική νησιωτική περιοχή τις συνέπειες της ανεξέλεγκτης αυτής πειρατοκρατίας. Σ αυτό συντέλεσαν η διασπαρμένη φύση και η θέση του νησιωτικού συγκροτήματος των Κυκλάδων στο κέντρο του Αρχιελάγου και η έλλειψη ισχυρής κεντρικής αρχής και εξουσίας. Στη Σύρο η ζωή ήταν

³⁸ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

³⁹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

⁴⁰ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

υποβαθμισμένη. Ο φόβος των πειρατών έκανε τη ζωή τους μαρτυρική ,αλλά παρέμεναν στον τόπο τους, για τα παιδιά τους και τις συγγένειες μεταξύ τους και ακόμα για την αγάπη τους για το νησί ,αρκούμενη στα λίγα υπάρχοντα.

Τονίζουμε πάλι ότι ο Βαρβαρόσα έδρασε σαν ναύαρχος του σουλτάνου στο διάστημα του τρίτου βενετοτουρκικού πολέμου. Όμως περιλαμβάνουμε στην παράθεση των πειρατικών περιστατικών τη ναυτική αυτή επιχείρηση ,όχι μόνο γιατί έδρασε σαν πειρατής αλλά και γιατί οι συνέπειες της εκστρατείας των ετών 1537-1538 υπήρξαν καταλυτικές για τη ζωή και την κοινωνία των νησιωτών. Αποτελούν σταθμό στην ιστορία του αρχιπελάγους .Τα πέντε νησιά των Κυκλάδων που δέχτηκαν την επίθεση και υπέστησαν την αρπαγή του πληθυσμού ήταν η Κέα ,η Πάρος που αντιστάθηκε ,η Νάξος όπου ο δούκας Ιωάννης Δ' δέχτηκε να πληρώσει ετήσιο φόρο 4000 χρυσών νομισμάτων στον σουλτάνο για να διατηρήσει το δουκάτο του ,η Σύρος και η Ίος. Το 1494 η Σύρος είχε ένα κάστρο και τετρακόσιους κατοίκους.⁴¹

Οι πειρατικές επιδρομές δεν προκάλεσαν μόνο τη μετανάστευση των πληθυσμών και την ερήμωση των παραλιακών ελληνικών περιοχών. Μακροχρόνια επέδρασαν ουσιαστικά στη διαμόρφωση της νησιωτικής αρχιτεκτονικής και πολεοδομίας ,που πήρε καθαρά φρουριακό χαρακτήρα. Οι Έλληνες ,που παρέμειναν στα νησιά ,οχυρώθηκαν για να προστατευτούν. Μέχρι το τέλος του ΙΕ' αιώνα σχεδιάστηκαν και οργανώθηκαν σ' όλο το αρχιπέλαγος οχυρωμένοι οικισμοί με αμυντικό σύστημα προστασίας ,που τους έδινε μορφή φρουρίου. Στα τέλη του ΙΕ' αιώνα η Ρόδος είχε 3 κάστρα ,η Κως 2 ,η Μήλος 2 ,η Σαντορίνη και η Κέα 5 ,η Πάρος 4 ,η Νάξος 3 ,η Αμοργός 3 ,η Κύθνος ,η Αντίπαρος ,η Κίμωλος ,η Φολέγανδρος ,η Σέριφος ,η Σίφνος ,η Σύρος ,η Σαμοθράκη και η Αστυπάλαια 1, η Λήμνος 2, η Θάσος 3, η Μυτιλήνη 7 και η Χίος τουλάχιστον 11. ⁴²

⁴¹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

⁴² ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1390-1538

Τούρκοι πειρατές και πειρατές της Μπαρμπαριάς.

Στη Σύρο η περίοδος αυτή αναφέρεται ως <<στον καιρό του Ραπανά>>. Δεν γνώριζαν δηλαδή τον Χ. Βαρβαρόσσα ,ο τούρκος πειρατής Ραπανάς ήταν επικεφαλής άτακτων λεβέντηδων ,που προχώρησαν τότε στην κατάληψη της Σύρου. Οι κατακτήσεις αυτές επικυρώθηκαν με την συνθήκη ειρήνης του 1540 μεταξύ Βενετίας και Πύλης. Βέβαια τα νησιά των Κυκλάδων ,των Σποράδων και του Σαρωνικού, υπήχθησαν στην κυριαρχία του σουλτάνου ,αλλά στην πραγματικότητα δεν κατατάχθηκαν τότε από τους τούρκους , με την έννοια ότι η τουρκική κυριαρχία σ' αυτά ήταν υποτυπώδης μέχρι ανύπαρκτη. Απλά πλήρωναν κάθε χρόνο τον κεφαλικό φόρο άλλοι στον καπουδάν πασά και οι Φράγκοι υποτελείς στην Πύλη απευθείας.⁴³

Τον Μάρτιο του 1563 ,φούστα τούρκων πειρατών αιχμαλώτισε δέκα άνδρες στο λιμάνι της Σύρου ,στο Αρχιπέλαγος. Τους οδήγησε στη Μύκονο και πίεζε τους κατοίκους να τους εξαγοράσουν. Απειλούσε να συλλάβει καπετάνιο από τη Μύκονο και άλλους. Οι κάτοικοι σκότωσαν μερικούς τούρκους ,απελευθέρωσαν τους δέκα συριανούς και πέντε άλλους σκλάβους ,που είχαν συλλάβει οι τούρκοι πρωτύτερα και λίγο έλειψε να καταλάβουν τη φούστα τους. Οι κάτοικοι της Σύρου βρίσκονταν σε συνεχή αγωνία από τον φόβο των πειρατών.⁴⁴

Το 1613 συνεχίζονταν και οι ναπολιτάνικες επιδρομές στο Αιγαίο πέλαγος. Ο καθολικός επίσκοπος Σύρου Ανδρέας Κάργας, που αναφανδόν τους επέτρεπε και τους βοηθούσε να ανεφοδιάζονται στη Σύρο ,υποχρεώθηκε να εγκαταλείψει το νησί από τον φόβο των τούρκων. Οι γαλέρες του Osuna το φθινόπωρο προσορμίστηκε στη Σύρο όπου και ανεφοδιάστηκε. Αυτό προκάλεσε όμως τον θυμό του καπουδάν πασά Αλή Τσεπελή. Ο Αλή Τσελεπής προσορμίστηκε στη Σύρο με όλη την τουρκική αρμάδα το 1617. Όλοι οι κάτοικοι πανικόβλητοι εγκατέλειψαν το κάστρο και στράφηκαν προς τα βουνά. Απαίτησε την καταβολή του ετήσιου φόρου ,ενώ οι συριανοί ήταν υποχρεωμένοι να καταβάλουν το χαράτσι όχι σ' αυτόν αλλά στον μπέη της Άνδρου και της Σύρου. Ληλάτησε το νησί. Αναζήτησε

⁴³ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁴⁴ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

τους κατοίκους στα βουνά και στις σπηλιές. Πυρπόλησε τα σπίτια ,τα αρχεία της επισκοπής και της κοινότητας ,έκαψε τους μύλους ,συνέλαβε 300 αιχμαλώτους και τους οδήγησε στις τουρκικές γαλέρες. Στις 17 Οκτωβρίου 1617 κρέμασε τον λατίνο επίσκοπο Ιωάννη Ανδρέα Κάργα,τον ιερέα του και αριθμό προεστών. Ο πασάς άφησε στο νησί έναν αγά ,που θα εισέπραττε την καταβολή λύτρων απ' αυτούς ,που ήθελαν να είχαν τη δυνατότητα να εξαγοραστούν.⁴⁵

Ο καπουδάν πασάς ,Αλή Τσελεπής ,επανήλθε το 1618 και τρομοκράτησε πάλι τη Σύρο. Έκοψε τα δέντρα ,ξερίζωσε τα κλήματα και συνέλαβε και έδωσε στη γαλέρα του τον διάδοχο του Κάργα, Girardi. Ο λατίνος επίσκοπος Άνδρου τον απελευθέρωσε καταβάλλοντας τα ζητούμενη λύτρα. Μετά τη Σύρο ο καπουδάν πασάς συνέχισε να ερημώνει το αρχιπέλαγος ,απ' όπου όλοι διέφυγαν. Ο γάλλος πρεσβευτής έγραφε ότι πολλοί κάτοικοι της Σύρου εγκατέλειψαν το νησί.

Το 1674 ο σεργάρης της Άσπρης Θάλασσας ,του Αιγαίου δηλαδή, ήθελε να καταστρέψει Σύρο, Μύκονο, Πάρο και άλλα νησιά ,στα οποία σύχναζαν και κατοικούσαν φράγκοι πειρατές. Άσκησε βέβαια και αυτός πειρατεία. Απαίτησε στη Σύρο από τον επίσκοπο 100 σκούδα ,από τους ιερείς άλλα 100 και από τον καπουκίνο μοναχό Κάρολο εξ' Ορνόης επίσης 100 σκούδα. Επειδή δεν είχε να πληρώσει ,κακοποιήθηκε και σιδεροδέθηκε στη γαλέρα. Αργότερα τον απελευθέρωσε. Παράλληλα με την τρομοκρατική δράση του τούρκικου στόλου ,εξακολουθούν να ασκούν πειρατεία στο Αιγαίο το 1674 ,οι πειρατές της Τρίπολης της Μπαρμπαριάς με ορμητήριο τη Χίο.⁴⁶

Το 1666 ,όταν ο καθολικός επίσκοπος Ιεραπόλεως και αποστολικός επισκέπτης Monsignor Sebastiani βρισκόταν στη Σύρο ,διέφυγε από πειρατική γαλιόττα Σικελών και Μαλτέζων πειρατών ,που είχαν φτάσει εκεί για να ανεφοδιαστούν κρασί και άλλα τρόφιμα ,ένας Ιταλός ναύτης ,που είχε συλληφθεί από τους τούρκους πριν δώδεκα χρόνια και ήταν σκλάβος στην Κωνσταντινούπολη. Είχε διαφύγει και είχε φτάσει σε νησί του αρχιπελάγους ,όπου είχε ζητήσει βοήθεια από την πειρατική γαλιόττα. Αυτοί τον έδωσαν και πάλι σκλάβο. Όταν έφτασαν στη Σύρο ,ο ιταλός ζήτησε την επέμβαση του Sebastiani .Επειδή ο επίσκοπος τον

⁴⁵ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁴⁶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

προστάτευσε και τον έκρυψε ,οι πειρατές άρπαξαν επτά συριανούς και αναχώρησαν. Ξεσηκώθηκε όλο το νησί κατά του Sebastiani.Το επεισόδιο είναι χαρακτηριστικό της βαρβαρότητας και της έλλειψης κάθε κανόνα ηθικής στους ιδιώτες αυτούς πειρατές. Τελικά οι επτά απαχθέντες επέστρεψαν.⁴⁷

Τέλος το 1517 ,έλαβε χώρα μια άλλη πράξη πειρατείας η απαγωγή στο Αιγαίο. Συγκεκριμένα οι πρόκριτοι της Σύρου κρυφά και νύχτα συνέλαβαν τον Φρ. Κορονέλλο ,τοποτηρητή του Ι. Νάζη στις Κυκλάδες και τον παρέδωσαν στον βενετό Zanin από τα Χανιά ,που βρέθηκε εκεί επικεφαλής σε τρεις φούστες. Οι βενετοί ήθελαν πολύ να καταστήσουν τον Coronello πιστό όργανο τους και πράκτορα των συμφερόντων τους. Να πληροφορούνται από αυτόν τις κινήσεις των τούρκων ,να προμηθεύονται τρόφιμα από τα νησιά ,να μπορούν τα πειρατικά των χριστιανών να καταφεύγουν στα λιμάνια της ηγεμονίας τον Ι. Νάζη και να ανεφοδιάζονται με τρόφιμα ,να γίνουν τέλος τα νησιά αυτά καταφύγιο όλων των χριστιανών σκλάβων. Ο Κορονέλλο παρέμεινε πιστός στον Νάζη και γι' αυτό οι συριανοί τον συνέλαβαν. Ο Σουλτάνος έστειλε με γαλένα καδή στη Σύρο ,για να δικάσει τους συριανούς. Αυτοί δωροδόκησαν τον κάδη ,που ανέφερε στην Κωνσταντινούπολη ότι οι κρητικές φούστες απήγαν τον τοποτηρητή ,που οδηγήθηκε από τον Zanin στα Χανιά ,όπου και φυλακίστηκε.⁴⁸

Ο καπουκίνος μοναχός Urbano de Parigi γράφει για τα δεινά της Σύρου: Αυτό το άτυχο νησί κατατυραννιέται από τους κουρσάρους ,φράγκους και τούρκους. Οι κάτοικοι ,μόλις ξεχωρίζουν στ' ανοιχτά πανί караβιού ,κρύβουν τα σκεύη ,τα ενδύματα ,τα πολύτιμα αντικείμενα και διασκορπίζονται στο εσωτερικό του νησιού. Όσους συλλάβουν οι τούρκοι τους βασανίζουν με φάλαγγα και άλλα μέσα για να μαρτυρήσουν ,που έχουν κρύψει τα χρήματα τους. Στη Σύρο έκρυβαν ότι πολύτιμο είχαν κρύπτες ,συχνά υπόγειες ,για να τα διαφυλάξουν από τους πειρατές.⁴⁹

Το 1672 ,οι καπουτσίνιοι καλόγεροι της Σύρου ,της Μυκόνου και της Άνδρου ζήτησαν από τη Ρώμη συστατικής επιστολής για τους ορθόδοξους κατοίκους

⁴⁷ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁴⁸ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁴⁹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

των νησιών τους, που διάκεινται φιλικά προς την καθολική εκκλησία και καταδιώκονται άδικα από τους χριστιανούς πειρατές. Μετά τη ξέφρενη και συνεχή από το 1666 δράση των χριστιανών πειρατών στο Αιγαίο ,κατέφυγαν στη Νάξο από τη Σύρο φοβισμένοι καπουτσίνοι καλόγεροι ,τον Μάιο του 1674 ,κομίζοντας τα πολύτιμα σκεύη της μονής τους. Είχαν την πληροφορία ότι έρχονταν ο σερδάρης του Αιγαίου για να καταστρέψει Σύρο ,Μύκονο ,Πάρο και άλλα νησιά όπου κατοικούσαν φράγκοι πειρατές. Πράγματι εμφανίστηκε τον Σεπτέμβριο κατά της Σύρου. Όλοι οι κάτοικοι κατέφυγαν στα βουνά. Ο σερδάρης απαίτησε 100 σκούδα απο τον μοναχό Κάρολο. Επειδή δεν είχε να τα δώσει κακοποιήθηκε και δέθηκε με σίδερα στην τούρκικη γαλέρα. Τελικά ο σερδάρης τον απελευθέρωσε ,επέβαλλε στον καθολικό επίσκοπο την καταβολή 100 σκούδων και στους καθολικούς ιερείς άλλων 100.⁵⁰

Το 1683 ,η κοινότητα της Σύρου έχει αναλάβει την υποχρέωση να φυλάξει το κρασί του βοεβόδα Σύρου από πιθανή αρπαγή του από χριστιανούς πειρατές. Δεν είναι όμως υπεύθυνη ,αν το κρασί ξινίσει. Το 1693 ο Μεεμέτ Μουσταφά ,μπέης της Σύρου και της Άνδρου απειλούσε τους συριανούς ότι αν δεν κατέβαλλαν τους καθυστερημένους φόρους θα έκανε επίθεση στο νησί ,θα τους συλλάμβανε,άλλους θα τους έθετε στα κάτεργα και άλλους θα τους κρεμούσε.Τέλος θα έβαζε φωτιά και θα έκαιγε τον τόπο.⁵¹

Στις Κυκλάδες τούρκοι και βενετοί διεκδικούσαν την κυριαρχία ,τους φόρους και όχι μόνο αυτά. Το 1690 ,διαμαρτυρία της κοινότητας της Σύρου μας γνωρίζει ότι καράβι μισιριώτικο τσακίστηκε σε ακρωτήριο της Σύρου. Οι πειρατές όταν το πληροφορήθηκαν ,έφθασαν στο νησί και με τη βία απέσπασαν από το μοναστήρι των καπουτσίνων τους τούρκους ναυαγούς ,που κρύβονταν εκεί ,αφού έδειραν τους μοναχούς. Οι τούρκοι ναυαγοί αξίωσαν τότε ,όπως οι φτωχοί κάτοικοι της Σύρου τους εξαγόρασαν από τους πειρατές, που απαιτούσαν 2.500 γρόσια. Τα ίδια έγιναν ξανά και το 1693 :Ταρτάνα ,που κινδύνευε στο πέλαγος και είχε κάνει νερά ,εξόκειλε στη Σύρο. Οι επιβάτες σώθηκαν και τρεις από αυτούς ,που ήταν τούρκοι ,κρύφτηκαν. Όμως χριστιανοί πειρατές πήγαν στο νησί με μια γαλόττα ,μιλώντας τούρκικα ξεγέλασαν τους συριανούς και αιχμαλώτισαν τους τούρκους.

⁵⁰ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁵¹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

Ύστερα από αυτό, οι τρεις τούρκοι απαιτούσαν ,οι φτωχοί ραγιάδες της Σύρου να πληρώσουν αυτοί τα 1000 γρόσια ,που απαιτούσαν οι πειρατές. Οι συριανοί ζήτησαν το 1693 από τον μπέη Μουσταφά, να μην υποχρεώνονται αυτοί οι υπήκοοι του Σουλτάνου ,να εξαγοράζουν τους τούρκους ναυαγούς ,όπως συνηθιζόταν τελευταία. Ο μόνος τούρκος που παρέμενε στη Σύρο ήταν ο κάδης.⁵²

Τα σκάνδαλα στη μονή Καπουτσίνων της Σύρου ,που ξέσπασαν το 1686 ,είναι χαρακτηριστικά της μικρής αυστηρότητας στα ήθη ,που επικρατούσε στο νησί.⁵³

Ελληνική πειρατεία και κούρσος τον ΙΗ' αιώνα και μέχρι την Ελληνική Επανάσταση. (βάσει των ελληνικών και γαλλικών αρχείων)

Στο χρονικό διάστημα 1710-1730 ταξίδευαν στο Αρχιπέλαγος πολλά ελληνικά πλεούμενα και έχουμε συγκεκριμένες μνείες για βάρκες ,καϊκια ,σακολέβες ,τζιμπέρια των νησιών Πάτμου ,Σύρου ,Σαντορίνης ,Νάξου ,Τήνου ,Μυκόνου και της Αθήνας. Τα κατείχε όμως ο φόβος των πειρατών και κουρσάρων ,γι' αυτό ταξίδευαν εφοδιασμένα με διαβατήρια και διπλώματα προστασίας ,που είχαν εκδώσει ο ηγούμενος της Μονής της Πάτμου ,οι καθολικοί επίσκοποι της Σύρου και της Τήνου και ο Πάπας Βενέδικτος ΙΓ' .⁵⁴

Στις 8 Δεκεμβρίου 1745 στη Σύρο ο караβοκύρης Μανώλης Δαπόλας καταθέτει ότι οι μανιάτες έπιασαν και σκλάβωσαν αυτόν και το καϊκι του μαζί με τους Φραγκούλη Σαλάχα και Πέτρο Χαλαβαζή. Πήγαν στη Σέριφο να βρουν χρήματα για να μπορέσουν να εξαγοραστούν. Οι κλέφτες απαιτούσαν την καταβολή των 220 γροσιών. Από αυτά 50 γρόσια ζητούσαν για την απελευθέρωση του καϊκιού και τα υπόλοιπα για τα εμπορεύματα.⁵⁵

⁵² ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁵³ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ 1538-1699

⁵⁴ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

⁵⁵ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

Το 1755 έφτασε στη Σύρο ο Capitan Josef di Schiavonia ,που ασκούσε πειρατεία για λογαριασμό του Τάγματος της Μάλτας με σημαία Μονακό. Έσερνε μικρή βάρκα της Πάρου ,φορτωμένη με διάφορα εμπορεύματα. Την επόμενη έφθασε ο σιόρ Αντόνιο Βιτάλε ,ο επονομαζόμενος Παλαμίδας ,συνοδευόμενος από τον ιησουίτη πατέρα Nicolo Vernasa ,για να εξαγοράσει το εμπόρευμα του, που βρισκόταν μέσα στη βάρκα. Ο καπετάνιος αρνήθηκε λέγοντας ότι είχε υποχρέωση να το παραδώσει στη Μάλτα ,εκτός αν ήθελε να καταβάλει στον καπετάνιο 500 πιάστρα. Ο Βιτάλε προτίμησε να πάει στη Μάλτα και ο πειρατής έφυγε σέρνοντας τη βάρκα.⁵⁶

Το 1769 ο καπετάν Γουσέπης ,ο κουρσάρος της Μάλτας, κορόιδεψε, προσέβαλε και χτύπησε τον συριανό καπετάνιο Λινάρδο Πριβελέζιο ,όταν τον συνάντησε στη Σέριφο. Στο τέλος του λεηλάτησε το φορτίο της βάρκας του ,ενώ ο συριανός του είχε επιδείξει με θάρρος το δίπλωμα προστασίας που κατείχε. Αυτά γνωρίζουμε από επίσημη ομολογία και μαρτυρία που έκανε ο Αναστάσης του Γιώργη ,ναύτης στη βάρκα του Λινάρδου, στην καγκελαρία της Εκκλησίας της Σύρου στις 20 Νοεμβρίου του 1769. Τον Ιούλιο του 1787 οι επίτροποι της Σύρου παρακαλούσαν τον δραγουμάνο του στόλου Δημητράκη Μαυρογένη να πληροφορήσει τον καπουδάν πασά ότι οι μαλτέζοι πειρατές είχαν απαγάγει μέσα από το λιμάνι τους σαμπίτικο κρητικό ,φορτωμένο με σαπούνι και λάδι.⁵⁷

Οι μαλτέζοι είχαν τελείως εξοικειωθεί με τα κόλπα στα διαβατήρια ,στα εμβλήματα και στις αλλαγές σημαίων στα ελληνικά πελάγη ανάλογα με την περίπτωση. Το 1795 στη Σύρο δυο καράβια μελτέζικα ύψωσαν τουρκικοί σημαία ,όταν μπήκε μέσα στο λιμάνι τούρκικο καράβι με τον Αλί καπετάνιο. Όταν έγινε αντιληπτή από τους τούρκους η εθνικότητα των μαλτέζικων συγκρούστηκαν. Οι συριανοί αναγκάστηκαν να επέμβουν για να σώσουν τους Τούρκους.⁵⁸

Τα ρωσικά έγγραφα των ετών 1771-1773 του Ιστορικού Αρχείου του Δήμου Άνω Σύρου αλλά και οι διαταγές του 'εις Πάρου ορμούντος στόλου' Αρχείου Μυκόνου ,αναφέρονται συνεχώς σε ποσότητες σταριού ,κριθαριού ,αλευριών που οι

⁵⁶ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

⁵⁷ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

⁵⁸ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

προεστοί των κοινοτήτων προστάζοντας να κάνουν παξιμάδι και να το στείλουν στη Νάουσα για την τροφοδοσία των ανδρών του στόλου. Ο Abbe della Rocca αναφέρει ότι στο διάστημα της ρωσικής κατοχής έφθασαν στη Σύρο δύο μικρά πειρατικά των σφακιανών με σημαία ρωσική και θέλησαν να καταλάβουν γαλλικό εμπορικό πλοίο ,που μετέφερε εμπορεύματα στη Σμύρνη για λογαριασμό του S. Perretier. Σύσσωμος ο πληθυσμός της Χώρας ξεσηκώθηκε ,χτύπησαν τις καμπάνες και κατόρθωσαν να αποτρέψουν την αρπαγή και να εξασφαλίσουν την αναχώρηση του πλοίου. Ενοχλημένοι οι πειρατές ,που έχασαν μια λεία στην οποία είχαν υπολογίσει ,επανήλθαν μετά από μερικές μέρες στη Σύρο ,αποβίβασαν 500 άνδρες και θέλησαν να λεηλατήσουν την πόλη. Δεν το κατόρθωσαν χάρις στην ανδρεία του Γιώργου Ξανθάκη και 30 συριανών. Όμως πολλές φορές μεταγενέστερα επιτέθηκαν στους κατοίκους της Σύρου.⁵⁹

Το 1815 ο καπουδάν πασάς γνωστοποίησε στους προεστούς της Σύρου ότι θα περιέλθει τα νησιά της Άσπρης Θάλασσας ,που βρίσκονται κουρσάροι και καταστράφηκαν πολλοίπραματευτές. Απαιτούσε για να τους καταδιώξει να συνάξουν και να του καταβάλουν 2.400 γρόσια. Να τα στείλουν στον στόλο με ότι μέσα διέθεταν. Στις 22 Οκτωβρίου 1800 οι προεστοί της Σύρου γράφουν στον Πατίκο Λαπιέρα ότι τα νησιά είναι γεμάτα από κλέφτες μανιάτες και κάθε λογής ανθρώπους. Συριανοί που πήγαν με τη βάρκα τους σ' ένα απομακρυσμένο κάβο του νησιού για να κόψουν ξύλα συνελήφθησαν από μανιάτες. Οι περισσότεροι άνδρες διέφυγαν κολυμπώντας αλλά παρέμεινε στη βάρκα ένας ανδριώτης ,τον οδήγησαν με βάρκα στα Γιούρα. Συνέλαβαν επίσης βάρκα αγιορείτικη και τους έγδυσαν. Ομάδα άλλων συριανών οπλισμένων πήγαν στα Γιούρα νύχτα για να βρουν τους συντρόφους τους. Ψάχνοντας στα σκοτεινά σκότωσαν κατά λάθος άνδρα ,από το πλήρωμα της αγιορείτικης βάρκας ,τον γιο του Γεώργη Μαραγκού.⁶⁰

Επιστολή της 2 Μαΐου 1807 του Ιωάν. Λαπιέρρα προς τους επιτρόπους της Σύρου αναφέρεται σε επιδρομή πειρατών από την Ζάκυνθο και την Κεφαλληνία κατά της Σύρου ,όπου έγινε μεγάλη αιματοχυσία.

⁵⁹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

⁶⁰ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

Στις 3 Ιουνίου 1792 ο Μετέμ αγάς ,βοεβόδας Τήνου, έχοντας πληροφορία ειδοποίησε τους προεστούς της Σύρου ότι θα φτάσουν εκεί κλέφτες .Συνιστούσε να τους πιάσουν και να τους σκοτώσουν. Ο καπουδάν πασάς τους έταξε μπαξίσι 300 γρόσια ,αν κατόρθωναν να τους συλλάβουν. Στις 10 Οκτωβρίου 1800 στην καγκελαρία της Σύρου οι Φραγκίσκος Χαλαβατζής, Νικόλαος Ξανθάκης, Ιωάννης Μπαμπακάρης και Μάρκος Μαγιδιώτης κατέθεταν για τον φόνο του Ζανέ Μαραγκού στα Γιούρα. Τους επιτέθηκαν κλέφτες και τους έγδυσαν. Αναγκάστηκαν να διανυκτερεύσουν στο νησί. Ενώ κοιμόντουσαν έφτασε εκεί ο караβοκύρης Μανώλης Δάσκος με αρματομένη τράτα ,επανδρωμένη με 20 συντρόφους του. Σκότωσε τον Ζανέ Μαραγκό του Γεώργη και τραυμάτισε τον Ζανέ Μαραγκό του Μάρκου.⁶¹

Στις 20 Μαρτίου 1809 ο υδραίος ρείσης Σταύρος του Γιάννη υποχρεώθηκε από την κακοκαιρία να αράξει με την μπρατσέρα του στη Σύρο. Εκεί επειδή δεν ύψωσε αμέσως σημαία και παρουσίασε πολλές παλιές και διαφορετικές πατέντες ,άδειες πλεύσης δηλαδή, θεωρήθηκε ύποπτος από άλλα πλοία με διαφορετικές σημαίες που βρίσκονται στο λιμάνι. Μια φελούκα από αυτά ,ενώ εκείνος είχε βγει στη στεριά ,πλησίασε στη μπρατσέρα του και άρπαξε λάφυρα. Αργότερα αιχμαλώτισαν τέσσερις φελούκες και προσπάθησαν να καταλάβουν το καΐκι. Δεν τα κατάφεραν όμως αλλά ξέσκισαν την οθωμανική σημαία του ,πήραν 133 φλουριά βενετικά και άλλα λάφυρα. Όμως βρίσκονταν στη Σύρο άλλο καράβι με σημαία αγγλική και καπετάνιο τον Νικολό Σασί. Αυτός την ίδια νύχτα επισκέφτηκε τη μπρατσέρα ,την κατέλαβε και αναχώρησε σέρνοντάς την από πίσω, χωρίς τιμόνι.⁶²

⁶¹ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

⁶² ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ -ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Διοίκηση και στρατιωτική οργάνωση

Διοικητική οργάνωση στον χώρο του Αιγαίου μέχρι τον 13ο αι.

Κατά την ύστερη Αρχαιότητα τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους αποτελούσαν τμήματα αντίστοιχα των επαρχιών Αχαΐας και Νήσων (provincia insularum). Στο Β΄ μισό του 7^{ου} αι., στο πλαίσιο της οργάνωσης των νέων διοικητικών και στρατιωτικών μονάδων, των θεμάτων Οψικίου, Θρακησίων, Ανατολικών και Αρμενιακών, η κεντρική διοίκηση φρόντισε και για την άμυνα στον θαλάσσιο χώρο ιδρύοντας το θέμα Καραβησιάνων που περιελάμβανε τη ΝΔ μικρασιατική ακτή και τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η μεταρρύθμιση στη θαλάσσια άμυνα σχετίζεται με την οργάνωση και τη δραστηριοποίηση του αραβικού στόλου στη ΝΑ Μεσόγειο μετά το 650. Περί τα τέλη του 7^{ου} αι., μετά από την επιβολή του βυζαντινού ελέγχου στην κεντρική Ελλάδα, ιδρύθηκε το θέμα Ελλάδος, στο οποίο ανήκαν ορισμένα από νησιά σε άμεση γειτνίαση με την ηπειρωτική χώρα. Στις αρχές του 8^{ου} αι. από το θέμα Καραβησιάνων δημιουργήθηκε το θέμα των Κιβυρραιωτών (από την πόλη Κίβυρρα της Παμφυλίας) που περιελάμβανε τις ΝΔ περιοχές της Μ. Ασίας και τα γειτονικά νησιά. Η στρατηγική σημασία των νησιών του Αιγαίου στην αναχαίτιση των Αράβων και την προστασία της ίδιας της Κωνσταντινούπολης μαρτυρείται από τη σειρά στρατιωτικών αξιωματούχων, αρχόντων και δρουγγαρίων, που αναφέρονται στις πηγές για το χρονικό διάστημα από τον 8ο έως τα μέσα του 9^{ου} αι. Συναντάμε άρχοντες της Κύπρου, της Κρήτης και της Χίου. Άμεσα επιφορτισμένοι με τη διοίκηση του στόλου σε τοπικό επίπεδο και την άμυνα ήταν οι δρουγγάριοι. Αναφέρονται χαρακτηριστικά ο «δρουγγάριος του Κόλπου» (περιοχή της Νικομήδειας και της Προποντίδας), καθώς και του Βόριου Αιγαίου, «των Δωδεκανήσων» (η ευρύτερη περιοχή των Κυκλάδων με τη Σάμο και τη Χίο) και ο «δρουγγάριος της Κω» (η περιοχή από τη Κω έως τη Ρόδο).⁶³

Τον 9^ο αι. δόθηκε έμφαση στην οργάνωση του νησιωτικού χώρου. Το 809 δημιουργήθηκε το θέμα Κεφαληνίας. Το 842/3 επί Μιχαήλ Γ΄ ιδρύθηκε το θέμα Δυρραχίου, το θέμα Αιγαίου Πελάγους και το θέμα Κρήτης. Πρόκειται κατά βάση για ναυτικά θέματα. Στη διοίκηση του «σπαθάριου και στρατηγού Αιγαίου πελάγους»

⁶³ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

υπήχθη όλο το Αιγαίο, εκτός από τα Δωδεκάνησα που υπάγονταν στο θέμα Κιβυρραιωτών. Σημαντικές είναι οι πληροφορίες του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (10ος αι.), ο οποίος αναφέρει ότι στο στρατηγό του Αιγαίου Πελάγους υπάγονται οι Κυκλάδες, ορισμένες από τις Σποράδες, η Μυτιλήνη, η Χίος και η Λήμνος. Επρόκειτο για μία μεγάλη διοικητική περιφέρεια που ξεκινούσε από τις ιωνικές ακτές, περιελάμβανε τα νησιά του ανατολικού και του κεντρικού Αιγαίου και έφτανε μέχρι τη θάλασσα της Κύπρου. Στα τέλη του 9^{ου} αι., επί Λέοντος ΣΤ΄, ιδρύθηκε το θέμα Σάμου που περιελάμβανε εδάφη της Μ. Ασίας και είχε ως πρωτεύουσα την Σμύρνη. Από τα τέλη του 10^{ου} έως τα τέλη του 11^{ου} αι. εμφανίζονται νέα νησιωτικά θέματα και εδραιώνεται η πολιτική διοίκηση. Συρρικνώνονται τα θέματα Αιγαίου και Σάμου και εμφανίζονται θέματα Χίου και Κυκλάδων. Τα παλαιά μεγάλα ναυτικά θέματα οργανώνονται σε μικρότερες πολιτικές και διοικητικές μονάδες. Η τάση αυτή έλαβε μεγαλύτερη έκταση κατά το 12ο αι., όταν προωθήθηκε ο πολιτικός και διοικητικός κατακερματισμός και ο θεσμός του δούκα κέρδισε έδαφος. Την περίοδο μέχρι το 1204 συναντάμε τους δούκες Κύπρου, Ρόδου, Καρπάθου, Κρήτης, Σάμου, Κω, Δωδεκανήσου (στις Κυκλάδες), Χίου, Μυτιλήνης, Κεφαλληνίας και Κέρκυρας.

64

Το βυζαντινό Αιγαίο

Το Βυζαντινό κράτος απαρτιζόταν από τρεις μεγάλες ζώνες με μεταβλητά σύνορα: τη Μικρά Ασία, τη Βαλκανική χερσόνησο και την Ανατολική Μεσόγειο. Το Αιγαίο βρισκόταν σε κεντρικό σημείο και αποτελούσε ένα «πυρήνα» με πρωταρχική σημασία για την ασφάλεια της πρωτεύουσας και την οικονομική ζωή εν γένει. Επιπλέον, με τα 60 κατοικημένα ή κατοικήσιμα νησιά προσέφερε ένα σύνθετο και σχετικά ασφαλές δίκτυο θαλάσσιων διαδρομών, χρήσιμων για το διαμετακομιστικό εμπόριο.

65

Οι ίδιοι οι βυζαντινοί είχαν διακρίνει τη σπουδαιότητα του αιγαιοπελαγίτικου χώρου. Χαρακτηριστική παραμένει η συγκριτική παρουσίαση των διαφορών ανάμεσα στα

⁶⁴ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

⁶⁵ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

τμήματα της αυτοκρατορίας που κάνει ο Ιωάννης Σκυλίτζης, χρησιμοποιώντας παλαιότερες παρόμοιες περιγραφές. Ο ιστοριογράφος παρομοιάζει τη Μικρά Ασία με κεφαλή, τα ευρωπαϊκά τμήματα με ουρά και τα νησιά του αρχιπελάγους με τη μέση ενός σώματος. Το Βυζάντιο γενικά είχε έντονη και στενή σχέση με τη θάλασσα. Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Ζ' Πορφυρογέννητου ότι την πραγματική εξουσία κατέχει μόνο ο αυτοκράτορας που ελέγχει πλήρως τη θάλασσα.⁶⁶

Σε διοικητικό επίπεδο το Βυζάντιο ρύθμιζε την οργάνωση του Αρχιπελάγους σύμφωνα με τις εκάστοτε ανάγκες και σπάνια ως ένα ενιαίο γεωγραφικό σύνολο. Κατά την πρώιμη βυζαντινή περίοδο το Αιγαίο προσέφερε καταφύγιο και ασφάλεια για τους κατοίκους των ηπειρωτικών περιοχών που απειλήθηκαν από τις επιδρομές των Σλάβων και των Αβάρων. Κατά τον 5^ο και 6^ο αι. τα νησιά γνώρισαν περίοδο ανάπτυξης και ευημερίας. Κατά τη μέση βυζαντινή περίοδο το Αιγαίο Πέλαγος έγινε θέατρο δραματικών πολεμικών συγκρούσεων με τους Άραβες, με σοβαρές συνέπειες για τη ζωή και την οικονομική κατάσταση των κατοίκων. Η περίοδος από τα τέλη του 9^{ου} αι μέχρι τον 12ο αι. αποτελεί τη χρυσή εποχή για τα νησιά του Αιγαίου, με έντονη οικονομική δραστηριότητα, πολιτική ασφάλεια και σημαντική καλλιτεχνική έκφραση. Κατά τον 12^ο αι. τα νησιά του Αιγαίου οργανώνονται σε πολλές μικρές διοικητικές ενότητες. Η εικόνα αυτή έχει οδηγήσει αρκετούς μελετητές στην άποψη ότι ο τρόπος ζωής και η οργάνωση του χώρου μετά την Δ' Σταυροφορία και την εγκαθίδρυση των Φράγκων δεν διαφοροποίησε ριζικά την κατάσταση που επικρατούσε. Στην περίοδο μεταξύ του 13ου και 15ου αι. το Βυζάντιο επιχειρούσε, αρκετές φορές με επιτυχία, να επιβάλει την κυριαρχία του στο Αιγαίο, προπαντός στο βόρειο τμήμα, αλλά ο τρόπος άσκησης της διοίκησης και η οικονομική διαχείριση στα νησιά αυτά δεν διέφερε σημαντικά από εκείνη των Δυτικών.⁶⁷

Ανεξάρτητα από τις πολιτικές εξελίξεις και τις εκάστοτε συγκυρίες κατά την περίοδο μεταξύ του 13^{ου} και 15^{ου} αι., τα νησιά του Αιγαίου αποτελούσαν τμήμα της ευρύτερης βυζαντινής πολιτισμικής ζώνης. Αναμφίβολα, πέρα από τις διάφορες επιδράσεις, στο χώρο της τέχνης και ιδίως στις ποικίλες καλλιτεχνικές εκφράσεις διαπιστώνεται άμεση σχέση με τη βυζαντινή αρχιτεκτονική⁶⁸

⁶⁶ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

⁶⁷ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

⁶⁸ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΥΛΗ ΤΟΥ ΑΡΧΙΠΕΛΑΓΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Βιγλάτορες και η εποπτεία του θαλάσσιου χώρου

Οι συριανοί της εποχής εκείνης δεν φαίνεται να ήταν δειλοί. Αντίθετα, διάφορα περιστατικά τα οποία διασώθηκαν μέχρι σήμερα, εμφανίζουν τους συριανούς της εποχής εκείνης γενναίους και να αντιμετωπίζουν τους κινδύνους των πειρατών με αυταπάρνηση και θάρρος. Ο μόνος που ασχολήθηκε με λεπτομέρεια για την ζωή των συριανών επί Τουρκοκρατίας ήταν ο Δέλλα Ρόκκα. Ο οποίος αφηγείται πολλά επεισόδια ανδρείας και θάρρους συριανών που αντιμετώπιζαν τις κουρσάρικες επιδρομές με γενναιότητα και τις περισσότερες φορές εξέρχονταν νικητές.⁶⁹

Οι κάτοικοι που ζούσαν μέσα στο Κάστρο (τα τείχη δηλαδή) εύκολα προστατεύονταν από τις κουρσάρικες επιδρομές ,χάρη στα τείχη της πόλης ,τα οποία δεν ήταν εύκολο να παραβιάσουν οι επερχόμενοι πειρατές. Αντίθετα, οι χωρικοί που ζούσαν στην ύπαιθρο πέρασαν τα πάνδεινα από τους πάση φύσεως κλέφτες και αδέσποτους κακοποιούς που δέσποζαν στο Αιγαίο.

Εκτός από τα τείχη οι νησιώτες στις Κυκλάδες χρησιμοποίησαν και ένα άλλο σύστημα για να ειδοποιούνται μεταξύ τους όταν εμφανιζόταν πειρατικό πλοίο ,τις Βίγλες. Οι ειδικοί στη φύλαξη των Βιγλών ήταν οι λεγόμενοι Βιγλάτορες, που επέβλεπαν τον θαλάσσιο χώρο και όταν έβλεπαν πειρατικό πλοίο να προσεγγίζει ενημέρωνε τους άλλους βιγλάτορες ανάβοντας φωτιά (τη νύχτα) ή με σήματα καπνού (τη μέρα) έτσι ώστε οι βιγλάτορες να έχουν χρόνο να προετοιμάσουν την άμυνά τους. Έτσι υπήρχαν ξύλα στο εσωτερικό της Βίγλας προκειμένου ο Βιγλάτορας να είναι ικανός να κάνει σήματα αμέσως. Ενημέρωναν παράλληλα και τον Επίτροπο στην πόλη,ο οποίος λάμβανε αμέσως τα απαραίτητα μέτρα προστασίας.⁷⁰

Ακόμα είναι άξια να επισημανθεί ότι οι Βίγλες δεν είχαν πόρτες ή άλλο είδος ανοίγματος. Ο παρατηρητής- Βιγλάτορας, πετούσε ένα σχοινί με γάντζο και αφού στερεωνόταν αναρριχόταν στον πύργο. Με το να μην έχουν πόρτες, βοηθούσαν τους βιγλάτορες να αντικρούουν με επιτυχία τις επιθέσεις των πειρατών που δεν μπορούσαν να παραβιάσουν τις ανύπαρκτες πόρτες ώστε να μπουκώσουν και να σκοτώσουν τους βιγλάτορες.⁷¹

⁶⁹ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁷⁰ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁷¹ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Δίκτυο και χωροθέτηση

Δίκτυο και χωροθέτηση στη Σύρο

Για να αναφερθούμε στο δίκτυο και στην χωροθέτηση των οικισμών πρέπει πρώτα να επισημάνουμε την εφαιρική μορφολογία του νησιού. Το νησί χαρακτηρίζεται βραχώδες με απότομες πλευρές κυρίως στο βόριο μέρος του ,ενώ στον υπόλοιπο παραθαλάσσιο χώρο υπάρχουν ηπιότεροι σχηματισμοί.⁷²

Το αμυντικό σύστημα του νησιού αποτελούνταν από βίγλες ,φρούρια και σαφώς τα τείχη. Τα τείχη ήταν έτσι σχεδιασμένα ώστε να προστατεύουν την Απάνω Μεριά (τον οικισμό) ,ενώ οι βίγλες και τα φρούρια ήταν σχεδιασμένα έτσι ώστε να προσφέρουν την μέγιστη δυνατή ασφάλεια και προστασία στους κατοίκους εκτός τειχών. Κύρια βάση για τον σχεδιασμό ήταν η επιλογή των βέλτιστων σημείων εποπτείας αλλά και ανταπόκρισης είτε με άλλες βίγλες είτε με οικισμούς.⁷³

Σε αντίθεση με τους οικισμούς που χωροθετούνταν πάντα σε θέση που να επιτρέπουν την βιωσιμότητα τους. Δηλαδή σε μεγάλη απόσταση απο την θάλασσα, κρυμμένα απο το οπτικό πεδίο των πειρατών.⁷⁴

Πρέπει να αναφέρουμε ακόμα ότι, οι βίγλες μπορεί να χωροθετούνταν σε μεγάλα υψώματα αλλά δεν έπαυαν να συνδέονται οπτικά ,ωστε να γίνεται ταχύτερα η μετάδοση των μηνυμάτων κινδύνου προς τους κατοίκους την μέρα με καπνό και το βράδυ με φωτιά. Παράλληλα προειδοποιούσαν και τα γειτονικά νησιά για την εμφάνιση του επιδρομέα.

Συμπερασματικά ,προκειται για ένα σύστημα επικοινωνίας που αποσκοπούσε στην ολοκληρωτική εποπτία του θαλάσσιου χώρου αλλά και στην εγκαίρη προειδοποίηση επικείμενων επιδρομών.⁷⁵

⁷² ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ- ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 2004,ΒΙΓΛΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

⁷³ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ- ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 2004,ΒΙΓΛΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

⁷⁴ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ- ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 2004,ΒΙΓΛΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

⁷⁵ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ- ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 2004,ΒΙΓΛΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ

Οι 26 βίγλες της Σύρου

Το Αιγαίο πέλαγος ήδη από την Βυζαντινή εποχή ,ήταν θέατρο δράσης πάσης φύσεως και εθνικότητας πειρατών ,αυτό συντέλεσε στην ερήμωση των νησιών. Η πειρατεία περιορίστηκε σημαντικά κατά την περίοδο των δύο πρώτων αιώνων την Φραγκοκρατίας χάρη στους ισχυρούς στόλου που διέθεταν οι Φράγκοι και οι Βενετοί που κατόρθωναν να προστατεύουν τους νησιώτες. Τότε άρχισε η παρακμή των μικρών δυναστειών των διάφορων Ηγεμονιών των νησιών ,η πειρατεία επεκτάθηκε σε ολόκληρο το Αιγαίο μέχρι αυτό το σημείο ,ώστε να φτάσει οι Φράγκοι Δούκες της Νάξου να επιβάλλουν ειδική φορολογία εις βάρος των κατοίκων των Κυκλάδων,το λεγόμενο Τουρκονέλι ,το οποίο πλήρωνε ο Δούκας της Νάξου στους τούρκους και Αλγέρινους πειρατές ,για να μην τους παρενοχλούν με τις επιδρομές τους. Οι επερχόμενοι πειρατές έκλεβαν ,συνέλαβαν νέους-ες ,παιδιά και τους πουλούσαν για δούλους. Η κατάσταση επιδεινώθηκε όταν η Κρήτη πέρασε στα χέρια των τούρκων (1669) ,έτσι οι κουρσάροι χρησιμοποιούσαν το λιμάνι της Μήλου ως ορμητήριο για να κουρσεύουν τις Κυκλάδες. Για να αντιμετωπίσουν την δραματική αυτή κατάσταση οι νησιώτες δεν είχαν παρά δύο μέτρα να πάρουν: Τα τείχη της πόλης και την μεταξύ τους αλληλεγγύη.⁷⁶

Ο κίνδυνος των πειρατικών επιδρομών υπήρξε ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο όλοι οι συνοικισμοί που είχαν συμπτυχθεί την περίοδο της Φραγκοκρατίας οικοδομήθηκαν σε σημεία απομακρυσμένα από τη θάλασσα και σε κατάλληλους λόφους. Έτσι και η κωμόπολη της Σύρου οικοδομήθηκε ,κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας ,στο πάνω μέρος του απότομου λόφου της παλιάς Σύρου όπου κατασκεύασαν το μεν ισχυρό τείχος που περίβαλλε την πόλη αλλά και το δε κάστρο που ήταν καλά οχυρωμένο και μάλιστα αντιστάθηκε για μήνες στη πολιορκία του Βαρθολομαίου Γίζη κατά την περίφημη εκείνη εκστρατεία κατά της Σύρου το 1286.⁷⁷

⁷⁶ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁷⁷ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

Τα τείχη συντηρήθηκαν καθ' όλη την διάρκεια της Τουρκοκρατίας, ονομάζονταν "μουράγιο" ανακαινίστηκαν κατά τον 18ο αιώνα μετά από τα δεινά πειρατικών προσβολών της Σύρου από Σφακιανούς και Αλβανούς πειρατές ,έτσι η κοινότητα αποφάσισε να ανακαινίσει και να ενισχύσει τα υπάρχοντα τείχη.

Στα τείχη της πόλης υπάρχουν οι εξής πύλες:

- Η "Πόρτα του Γιαλού" που βρίσκεται στο λιμάνι του νησιού.
- Στη θέση " Βόρνα "
- Στη θέση " Βούργο "
- Στη θέση " Πορτάρα "
- Στη θέση " Κατηφόρα "
- Στη θέση " Αλώνια "
- Στη θέση " Σέφερλη "
- Στη θέση " Περσινό "⁷⁸

Οι πόρτες αυτές έμεναν ανοιχτές κατά την διάρκεια της μέρας και έκλειναν μόλις νύχτωνε εκτός από τη λεγόμενη "Πόρτα του Γιαλού" η οποία έκλεινε στις εννιά το βράδυ. Στις εννιά το βράδυ ο Καστελλάνος της κοινότητας έκρουε ειδικό κουδούνι για να μπουν στην πόλη όλοι όσοι είχαν καθυστερήσει και μετά έκλεινε και εκείνη η πόρτα. Όταν αργότερα οικοδομήθηκε η Ερμούπολη μεταβιβάστηκε " ο κώδωνας" και συνεχίστηκε η παράδοση ,χωρίς να υπάρχει πλέον κίνδυνος πειρατικών επιδρομών.⁷⁹

Η παράδοση αυτή συνεχίστηκε μέχρι και τους προπολεμικούς χρόνους ενώ διακόπηκε κατά την Ιταλική κατοχή και δεν επαναλήφθηκε από τότε. Όταν εμφανιζόταν κίνδυνος πειρατικής επιδρομής αμέσως " έκρουαν τον κώδωνα του κινδύνου". Γι αυτό μας μιλάει ο Δελλα- Ρόκκα με ευκαιρία την επιδρομή των Σφακιανών πειρατών το 1770 ,όπου έκρουσε το κουδούνι του κινδύνου και όλοι πήραν τα όπλα και ετοιμάστηκαν να αντικρούσουν τον εχθρό. Οι πύλες των τειχών έκλειναν και οι οπλισμένοι πολίτες έκαναν ότι μπορούσαν για να αμυνθούν και να προστατεύσουν την πόλη τους. Εκτός από τα τείχη οι νησιώτες στις Κυκλάδες

⁷⁸ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁷⁹ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

χρησιμοποιούσαν και ένα άλλο σύστημα για να ειδοποιούνται μεταξύ τους σε τυχόν εμφάνιση πειρατικών επιδρομών. Τις λεγόμενες φρυκτωρίες ή "Βίγλες"(Εικόνα 1). Το δικαίωμα αυτό είχε αναγνωριστεί στους νησιώτες από τους Προνομιακούς χάρτες που χορήγησαν οι σουλτάνοι υπέρ των Κυκλαδίων.⁸⁰

Οι "Βίγλες" ήταν παρατηρητήρια σημαντικά για το αμυντικό σύστημα του νησιού από τις αρχές του 11ου αιώνα έως και τις αρχές του 19ου αιώνα μ.Χ. Πρόκειται για κυλινδρικά κτίρια, εκτός από τη Βίγλα Κουλά στο κάστρο της Χίου, η οποία είναι ημικυκλική, των 12 έως 20 μέτρων ύψους με 15 μέτρα διάμετρο. Στο εσωτερικό τους, οι Βίγλες ήταν γεμάτες από μπάζα κατεδάφισης μέχρι τα 2/3 του ύψους τους, δεν είχαν πόρτες ή άλλο είδος ανοίγματος. Παρατηρητήρια όπου έκαιγαν φρύγανα ώστε τη νύχτα να φαίνεται η φωτιά ενώ κατά τη διάρκεια της ημέρας ο καπνός από τα γειτονικά νησιά. Οι "Βίγλες" ήταν τοποθετημένες σε κατάλληλα σημεία ώστε να έχουν θέα προς την θάλασσα. Κάλυπταν πλήρως τους θαλάσσιους κόλπους ώστε να γίνετε αντιληπτό όταν ένα εχθρικό πλοίο πήγαινε να προσεγγίσει το νησί.⁸¹

Στη Σύρο βρίσκονται τα εξής γεωγραφικά ονόματα με συνθετικό τη "βίγλα" ή με γεωγραφικό όνομα απλώς "βίγλα".(Εικόνα 2)

- Βίγλα: Στα χωριά/ περιοχές Κίνι, Βάρη, Ποσειδονεία, Δανακό, Πύργο, Κάμπο, Ανάσταση.
- Βιγλαράκι: Στο χωριό/ περιοχή Μαύρο Βουνό
- Βιγλοστάσι: Στα χωριά/ περιοχές Βάρκαν, Γαλησσά, Ραχίδια, Βολάδα, Πάτημα, Γούρνα, Δελφίνι.
- Νυχτοβίγλια: Στα χωριά/ περιοχές Όρος, Πλαγιά, Χρυσόνησο.
- Στροβίγλια: Στο χωριό/ περιοχή Βάρη⁸²

⁸⁰ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁸¹ ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

⁸² ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΡΑΚΑΚΗΣ-Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α

Τα απομεινάρια του Σήμερα

Δυστυχώς , λόγω σοβαρής και ανεξέλεγκτης καταπάτησης των περιοχών που υπήρχαν οι Βίγλες στη Σύρο ,από τους κατοίκους της για την οικοδόμηση οικημάτων, δεν υπάρχουν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη τους περα απο αναφορές σε βιβλία που υπάρχουν στη Δημοτική Βιβλιοθήκη της Σύρου , γκραβούρες στο Ιστορικό Αρχείο της Άνω Σύρου και 2 βίγλες απο τις 26 βίγλες που αναφέρονται στο βιβλίο του Ανδρέα Δρακάκη ,Η Σύρα επι Τουρκοκρατίας (Τόμος Α)

1η περιοχή : Ανάσταση

Σύμφωνα με την χαλκογραφία από τον περιηγητή Choiseul- Gouffier που απεικονίζει την Απάνω Μεριά τηςΣύρου υπάρχει μια βίγλα στο δεξί πάνω μέρος της χαλκογραφίας. Η περιοχή αυτή ονομάζεται Ανάσταση λόγω της Εκκλησίας της Αναστάσεως που υπάρχει εκεί σήμερα.

Εικόνα : Ο Ιερός Ναός της Αναστάσεως του Σωτήρος.

Εικόνα : Ο θαλάσσιος χώρος από την νότια όψη του Ναού

Εικόνα : Απομεινάρια τείχους στον χώρο που βρίσκεται ανατολικά του Ναού

Εικόνα : Βόρεια θέα του Ναού – Λαμβάνει χώρο το Μοναστήρι των Καθολικών αλλά και η Άνω Σύρος.

Εικόνα : Τα 3 κανόνια κάτω από τον Ναό προφανώς απομεινάρια από τα οχυρά.

Εικόνα : Το κανόνι που υπάρχει ακριβώς μπροστά από τον Ναό της Αναστάσεως.

2η περιοχή : Βόρνας (Άη- Γιώργης / Πύργο)

Πρόκειται για μια από τις πρώην επτά Πορτάρες ή εισόδους του Κάστρου που δεν περιβαλλόταν από οχυρωμένο τείχος όπως στα άλλα νησιά. Το τείχος αντικαθιστούσαν στην περιφέρεια του οικισμού μεγάλα κτίρια με υψηλούς τοίχους . Εκεί υπάρχει ένα βιγλοστάσι αλλά δυστυχώς δεν είχα πρόσβαση λόγω της χαραδρας που μας χώριζε.

Εικόνα : Βίγλα στη περιοχή του Βόρνα

3η περιοχή : Καστρί (Χαλανδριανή)

Το μονοπάτι που οδηγεί από τη Χαλανδριανή στον προϊστορικό οικισμό Καστρί είναι σχεδόν αδιάβατο επειδή στο σημείο που διασχίζει τη βαθειά χαράδρα έχει καλυφθεί από βάλτους. Ωστόσο αξίζει να φτάσουμε εκεί γιατί είναι ο τόπος που πρωτοκατοικήθηκε από τον άνθρωπο. Εκεί βρίσκουμε μια ακόμα Βίγλα (ερείπια) όπου δυστυχώς και εκεί η πρόσβαση είναι αδύνατη.

Εικόνα : Βίγλα στη περιοχή Καστρί

Χαρτογράφηση

Ο χάρτης που ακολουθεί παρουσιάζει τα σημεία που υπήρχαν βίγλες στη Σύρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Κατασκευή και χαρακτηριστικά των Βιγλών

Βίγλες

Κύρια δομικά κατασκευαστικά των περισσότερων βιγλών του ελλαδικού χώρου αποτελούν η μεγάλης διαμέτρου κυλινδρικές κατόψεις με διεύρυνση προς τη βάση (κολουροκωνική), ώστε να εξοστρακίζονται τα βλήματα αλλά και για λόγους ευστάθειας, καθώς επίσης και το πολύ μεγάλο ύψος τους (ορισμένες ξεπερνούσαν τα 15 μέτρα). Χτίζονταν σε ύψωμα στις παράκτιες ζώνες από όπου μπορούσαν να επικοινωνούν με άλλες βίγλες ή κάστρα και παράλληλα να ελέγχουν και τους πιο απομακρυσμένους όρμους.

Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι οι βίγλες της Χίου, οι οποίες χρονολογούνται από τις αρχές του 11^{ου} αιώνα, είχαν ύψος από 12 μέτρα έως 20 μέτρα, διάμετρο στην περιοχή του κορμού 7,5 μέτρα και στο εσωτερικό τους, μέχρι τα 2/3 του ύψους τους περίπου, ήταν γεμάτες με χώμα και αργούς λίθους. Η τοιχοποιία τους αποτελούνταν από λίθους τοπικής προέλευσης που συνδέονταν με ισχυρό ασβεστοκονίαμα με πρόσθετη πλινθοσυντρίματος και διαιρούνταν σε οριζόντιες στάθμες με χαρακτηριστικούς συνεχείς αρμούς δόμησης.

Πύργους επιφυλακής όμοιους με της Χίου είχε γίνει πρόταση να ανεγερθούν και στη Σύρο για την προστασία των κατοίκων. Η πρόταση αυτή μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ίσως και να είχαν κατασκευαστεί ίδιας τυπολογίας βίγλες στη Σύρο, οι οποίες ωστόσο είτε δεν διατηρούνται ως σήμερα είτε είχαν μετατραπεί για τις ανάγκες ορισμένης περιόδου, σε ανεμόμυλους, με αποτέλεσμα να έχει αλλοιωθεί η μορφή τους και να μην είναι εφικτός ο εντοπισμός τους.

Εικόνα : ένας από τους πύργους επιφυλακής (βίγλα) της Χίου. Όμοιοι μ αυτόν υπήρχαν και στη Σύρο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι βίγλες αποτέλεσαν κάποτε αναγκαίο κομμάτι της Σύρου για την διάσωση αυτής και των κατοίκων της. Σήμερα ,έχοντας χάσει την αίγλη του παρελθόντος , στέκουν ως αναπόσπαστο μέρος της μακραίωνης ιστορίας του νησιού αντιμετωπίζοντας πλέον όχι τους πειρατές και τους κουρσάρους , αλλά το χρόνο και την ανθρώπινη άγνοια και αδιαφορία.

Ελπίζουμε λοιπόν οι γνώσεις και οι εμπειρίες που αποκομίσαμε μέσα από από την σύντομη «επαφή» μας με τις βίγλες της Σύρου και οι οποίες συγκεντρώνονται στην εργασία αυτή, να αποτελέσουν ένα εγχειρίδιο ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των αρμόδιων προκειμένου να διασωθούν τα τελευταία ίχνη μιας άλλης εποχής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ – ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

- ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ - ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
2004,ΒΙΓΛΕΣ ΤΩΝ ΚΥΘΗΡΩΝ
- ΔΕΑΕ
ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ-ΣΥΡΟΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΛΚΟΣ
ΑΘΗΝΑ 1999
- ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ
ΣΥΡΟΣ :ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΕΠΤΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΕΣ
ΑΘΗΝΑ 1993
- ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΣΥΡΟΥ
- ΔΡΑΚΑΚΗΣ ΑΝΔΡΕΑΣ
Η ΣΥΡΟΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΟΜΟΣ Α
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΑΡΡΟΥΣ
ΣΥΡΟ 1948
- ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΑΡΧΕΙΟ ΑΝΩ ΣΥΡΟΥ
- ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΠΡΩΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
1390-1538
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ
ΑΘΗΝΑ 1998
- ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΜΕΣΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ
1538-1699
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ
ΑΘΗΝΑ 1991

- ΚΡΑΝΤΟΝΕΛΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΙΡΑΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΟΥΡΣΟΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (βάσει των γαλλικών και ελληνικών αρχείων)
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΤΙΑ
ΑΘΗΝΑ 1998
- ΜΠΑΤΣΙΝΙΛΑΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
Από τον Α' τόμο του βιβλίου «ΤΟ ΟΙΤΥΛΟ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ»
- ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΒΙΓΛΕΣ- ΒΑΡΔΙΟΛΕΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ
ΑΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ
ΑΘΗΝΑ 2007

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- http://www.mani.org.gr/kastra/ward_mpast/kas_vardies_mpastounes.htm
- <<http://www.ehw.gr/1.aspx?id=6957>>